

MENORA

Glasilo Židovske općine Osijek

Broj 15, Osijek, kolovoz 2022. / Av/Elul 5782.

Menora, glasilo Židovske općine Osijek

*Izdavač: Židovska općina Osijek,
Radićeva ulica 13, 31000 Osijek
Tel/fax: 031 211 407
E-mail: info@zo-osijek.hr*

*Urednica: Nives Beissmann
Urednički savjet: Damir Lajoš, Biljana Majnik,
Željko Beissmann*

*Tehnički urednik i priprema:
Nives Beissmann*

*Fotografije: Boris i Tomislav Lichtenthal,
Nives i Željko Beissmann, Hotel Đerdap,
Biljana Majnik, Dragan Jablanov, Paula
Rem, Sunčica Mandić, Mirko Štark, Javor
Altmann, Tamara Lajoš, Davor Salom,
Senata Majić*

Tisak: Čarobni tim d.o.o., Osijek

*80 godina od Kladovskog transporta
Komemoracija na keju u Kladovu*

SADRŽAJ

Riječ urednice, <i>Nives Beissmann</i>	4
Riječ predsjednika Židovske općine Osijek, <i>Damir Lajoš</i>	5
Aktivnosti ŽO Osijek.....	6
Šabat u našoj općini, <i>Biljana Majnik ex Papo</i>	7
Proslava Pesaha, <i>Mirko Štark</i>	8
Iskrica dobrote, <i>Andrea Mlinarević</i>	9
Posjet sestri Kamila Firingera, <i>Biljana Majnik ex Papo</i>	10
Komemoracija u Jasenovcu, <i>Biljana Majnik ex Papo</i>	11
Napokon Kladovo, <i>Nives Beissmann</i>	12
80 godina od Kladovskog transporta, <i>Nives Beissmann</i>	15
Dan nacionalnih manjina Grada Osijeka, <i>Paula Rem</i>	17
Otvaranje izložbe o Anne Frank u I. gimnaziji, <i>Kornelija Marks i Matija Lucić</i>	20
Predstavljanje židovske manjine na Festivalu cvijeća, <i>Jasenska Vizentaner</i>	21
Proglašenje Pravednika među narodima u Slavonskom Brodu, <i>Biljana Majnik ex Papo</i>	22
Ugledni Nijemci, Austrijanci i Židovi u javnom životu Osijeka kroz povijest, <i>Paula Rem</i>	24
Komemoracija u Đakovu, <i>Damir Lajoš</i>	26
Seminar o sigurnosnom i kriznom upravljanju, <i>Biljana Majnik ex Papo</i>	27
Sinagoga – mjesto susretanja, <i>Nives Beissmann</i>	28
Makabijada u Zrenjaninu, <i>Nives Beissmann</i>	29
Ljetovanje djece u Puli, <i>Sunčica Mandić</i>	30
JCC Global Hub, <i>Paula Rem</i>	31
Moja priča je tvoja priča, <i>Noa Fišer</i>	34
Izložba učeničkih radova u sklopu projekta Explore(r), <i>Senata Majić</i>	35
Crtice iz povijesti Židova slovačkog grada Levice, <i>Viktor Palić</i>	37

Slika na naslovnoj stranici: Paljenje svijeća za Šabat, Kladovo, Srbija

Štovani čitatelji,

svjetlost dana ugledao je još jedan broj Menore. Nadam se da vas je razveselio. Također se nadam da će vas informirati i educirati jer je, podsjećam, osnovni cilj naše Menore informiranje članova o raznim događajima vezanim uz našu općinu, ali i prijateljskih nam općina, kao i edukacija o raznim temama koje su na bilo koji način povezane sa židovstvom.

Bilo je ovo razdoblje pojačane aktivnosti članova naše općine – bilo je putovanja (konačno), bilo je komemoracija, raznih projekata i suradnji, a nije nedostajalo ni predavanja i drugih sličnih sadržaja. Zbog toga se u relativno kratkom vremenu skupilo dosta članaka te o gotovo svim održanim aktivnostima možete

čitati u ovom broju. Zahvaljujem se svima koji su pomogli u tome!

Neka su od ovih događanja bila dobro posjećena, neka nažalost ne. Imam dojam da se mnogi još nisu pokrenuli nakon duge pauze koju je izazvala pandemija. Starija generacija se još uvijek boji, što je i razumljivo jer nitko od nas ne zna kamo sve ovo vodi, čeka li nas bolje ili gore razdoblje. Ja osobno volim vjerovati da je najgore iza nas. Tako mi je lakše.

Nadam se da u rujnu neće biti nove eksplozije „korone“ te čvrsto vjerujem da ćemo Mjesec židovske kulture uspjeti realizirati u potpunosti, upravo onako kako je zamišljen. Manifestacija započinje 4. rujna u Kulturnom centru Osijek otvorenjem i koncertom klezmer sastava iz Maribora, a završava 24. rujna predstavom Stefana Sablića u Dječjem kazalištu. Tijekom Mjeseca bit će za svakoga ponešto, a sljedeći broj Menore bit će u potpunosti posvećen toj manifestaciji.

Na kraju, kao i uvijek, molim vas da mi šaljete svoje tekstove. Za događaje koji su se odigrali u nekom razdoblju uvijek podijelim zaduženja jer ne želim da neka aktivnost ostane nepokrivena, no to ne znači da se ne možete sami prijaviti. Možete pisati i o drugim stvarima – možda netko želi opisati svoje putovanje, ispričati priču iz svoje prošlosti ili možda povijest svoje obitelji. Nemojte misliti da to nije zanimljivo. Naprotiv! Mnogi su se već odlučili na taj korak i mogli smo uživati u tim pričama koje su nas vratile u neko drugo vrijeme, a kroz njih smo i bolje upoznali naše članove. Također, smatram da je bitno da te priče ostanu zapisane i za nove generacije. Možda ste pročitali neku zanimljivu knjigu ili pogledali dobar film nekog izraelskog autora ili židovske tematike. Zašto ne biste o tome pisali? Time pomažete drugima da dobiju inspiraciju i odluče se pročitati knjigu o kojoj ste baš vi nadahnuto pisali ili pogledati film za kojeg možda inače ne bi ni čuli. Nemojte se brinuti oko toga jeste li talentirani za pisanje ili ne – bitno je samo da odaberete o čemu biste voljeli pisati i jednostavno krenete. Možda otkrijete skriveni talent, a možda naprosto budete zadovoljni jer ste i vi doprinijeli formiranju novog broja. Ovo je naš list i trebao bi biti mjesto na kojem svi možemo pokazati svoje znanje te podijeliti iskustva. Svi trebamo uložiti trud da bi časopis bio što bolji.

Nadam se da sam ovim riječima barem nekoga potaknula na pisanje, bilo da ste jedni od onih koji do sada još nisu skupili hrabrost da napišu tekst ili ste od onih koji su nekada pisali, a sada su se možda malo ulijenili.

Veselim se nadolazećem rujnu kada ćemo se svakodnevno družiti na raznovrsnim događanjima u sklopu programa Mjeseca židovske kulture.

*Do sljedećeg broja,
Nives Beissmann*

Dragi naši članovi,

nadam se da ste, za vrijeme dok ja sastavljam ovaj tekst, negdje u vodi. Bilo da se radi o moru, rijeci, jezeru, bazenu ili lavoru, sasvim je svejedno. Osobno, ja radije pišem članke, pregledavam ponude, definiram projekte ili dogovaram sastanke.

Kada smo već kod projekata, oko jednoga biste nam i vi mogli pomoći. Naime, u suradnji sa Židovskom općinom Zagreb i Ministarstvom kulture i medija Republike Hrvatske provodi se projekt vezano za židovska groblja. Popis grobalja u Osječko-baranjskoj županiji pokazuje 17 pojedinačnih grobalja! Pojedinačno to su: Osijek (Gornji grad), Osijek (Donji grad), Našice, Đakovo, Beli Manastir, Belišće, Čeminac, Čepin, Dalj, Darda, Donji Miholjac, Jagodnjak, Kneževi Vinogradi, Petrijevcima, Podgorač, Valpovo i Zmajevac. Premda nam je većina dobro poznata, nekoliko ih predstavlja misteriju. Među njima ima aktivnih (Osijek), onih koji su važni spomenici kulture (Đakovo), ali i nekih koje teško lociramo (Čepin). Tu dolazimo do naše zamolbe, a vaše moguće pomoći. Za sve lokacije osim Osijeka i Đakova dobro bi nam došlo da ako znate gdje se pojedino groblje nalazi, a put vas slučajno ili namjerno povede na tu stranu, fotografirate jednu sliku na mobitelu i pošaljite nam je mailom zajedno s podacima o lokaciji. Olakšat će nam posao u budućnosti kako se ovaj projekt bude razvijao.

Sada malo vedrija tema, odnosno nakon dijela „što vi možete učiniti za našu općinu“ ide dio „što će naša općina učiniti za vas“. Ovogodišnji Mjesec židovske kulture ponudit će gotovo 30 različitih događaja i na praktički svakom od njih vas željno očekujemo! Konačni program ćete naravno prenijeti u svoje planere! Družiti ćemo se intenzivno i družiti ćemo se često u rujnu ove godine! Svi oni koji ne dođu na barem trećinu od ponuđenih događaja imat će se za što ispričavati na Jom Kipur. Proslavu Nove godine 5783., koja će nam također doći u rujnu, obilježiti ćemo ove godine skromnije, unutar općine, ali za Sukot planiramo tradicionalnu proslavu po inovativnom načelu: „koliko dolazaka (na događaje u sklopu Mjeseca židovske kulture), toliko zaloga (u tanjuru na proslavi Sukota)“.

Koristim ovdje i priliku da se ispričam onima koji su ove godine propustili neko od putovanja, a htjeli su ići. Što se tiče Kladova, ispao je nespornost, nastojat ćemo da se ne ponovi, a što se tiče Zrenjanina – obavijestili vas jesmo, podsjetili nismo. U svakom slučaju, mislimo na to i već dogovaramo novi model pozivanja i podsjećanja. U duhu ovih promjena podsjećam vas još jednom na događanja u rujnu.

Na kraju, postoji još nešto što želim s vama podijeliti. Naime, njegova ekscelencija Ilan Mor, veleposlanik Izraela, došao je do kraja svog mandata u Hrvatskoj. Nakon oproštajnog prijema u rujnu, dolazi nam nova osoba na ovo, za nas važno mjesto. Nadam se i vjerujem, kako će suradnja s novim veleposlanikom ili veleposlanicom biti još i bolja. Sami taj dašak pradomovine kojeg dobivamo kroz suradnju s veleposlanstvom nama puno znači. A tko zna, možda nam uspije i organizirati turistički posjet Izraelu iduće godine!

Do idućeg broja, do iduće prilike, ostajte zdravi i ne izlažite se suncu!

*Vaš predsjednik
Damir Lajoš*

Aktivnosti ŽO Osijek (od prošlog broja)

14. travnja Polaganje vijenaca kod spomen-obilježja osječkim antifašistima u Perivoju kralja Tomislava
22. travnja Zajednički Šabat s rabinom Lucianom Prelevićem u našoj sinagogi
23. travnja Proslava praznika Pesaha s gostima iz prijateljskih općina u restoranu *Stari mlin* u Dalju
27. travnja Sudjelovanje na webinaru *Antisemitizam, Holokaust i stradanja: Prošlost u sadašnjosti*
27. travnja Predavanje uz prezentaciju *Iskrice dobrote* – predavanje o Kamilu Firingeru pripremili i održali učenici Medicinske i Tehničke škole te Prirodoslovne gimnazije
28. travnja Komemoracija u Jasenovcu
- 29.4.-3.5. Sudjelovanje na obiteljskom seminaru u Kladovu
8. svibnja Nastup naše plesne skupine na manifestaciji Dan nacionalnih manjina na Trgu Ante Starčevića
9. svibnja *Razgovori s knjigom* uz izlaganje knjiga – predstavljanje izdavačke djelatnosti nacionalnih manjina grada Osijeka u sklopu Dana nacionalnih manjina u Staroj pekari
10. svibnja Otvaranje putujuće izložbe *Anne Frank – povijest za sadašnjost* u I. gimnaziji
13. svibnja Židovske i druge priče o prirodi – sudjelovanje na Festivalu cvijeća u parku kod *Školjke*
14. svibnja Živa knjižnica u Muzeju osobnih priča – posjet I. gimnazije (Damir Lajoš i Anđelko Srđak)
17. svibnja Prisustvovanje ceremoniji dodjele medalje *Pravednik među narodima* Stjepanu Štefku Kirhofer, u organizaciji Veleposlanstva Države Izrael i Grada Slavenskog Broda
3. lipnja Sudjelovanje na znanstveno-stručnom skupu *Ugledni Nijemci, Austrijanci i Židovi u javnom životu Osijeka kroz povijest*
7. lipnja Sudjelovanje naših članica na JCC Global Hub-u – prva online radionica
12. lipnja Komemoracija na groblju u Đakovu
19. lipnja Sudjelovanje na seminaru o sigurnosnom i kriznom upravljanju u Zagrebu, u organizaciji ŽO Zagreb
21. lipnja Sudjelovanje naših članica na JCC Global Hub-u – druga online radionica
- 23.6.-2.7. Ljetovanje djece naše Nedjeljne škole zajedno s djecom iz ostalih općina u Puli
- 23.6.-11.7. Sudjelovanje naših mladih članica na programu ILTC, održanom u Campu Perlman, Pennsylvania, SAD, u organizaciji BBYO-a
26. lipnja Sudjelovanje na Makabijadi u Zrenjaninu
5. srpnja Sudjelovanje naših članica na JCC Global Hub-u – treća online radionica
- 5.-26. srpnja Sudjelovanje naših članica na programu ILSI održanom u Izraelu, u organizaciji BBYO-a
19. srpnja Sudjelovanje naših članica na JCC Global Hub-u – četvrta online radionica

ŠABAT U NAŠOJ OPĆINI

U našoj je općini 22. travnja organiziran doček Šabata, koji je vodio rabin Luciano Moše Prelević. Nije se odazvalo puno članova, ali svi mi koji smo bili prisutni osjećali smo veliko zadovoljstvo što je s nama naš rabin i što smo mogli zajedno prisustvovati molitvi.

Rabin je iz Molitvenika dr Šaloma M. Freibergera izabrao pjesmu Adon Olam (Gospodar svijeta), kao i još nekoliko drugih pjesama. Pripremio nam je tekstove pjesama da bi mogli zajedno zapjevati i uživati u službi.

Među nama je bio i jedan od najmlađih članova Židovske općine Osijek, Albert Lajoš, koji je sa smiješkom i zanimanjem pratio što se to događa na njegovom prvom Šabatu u životu.

Podsjetimo se – Šabat počinje u petak navečer paljenjem svijeća i traje sve do subote navečer. Sedmi je to dan u tjednu kad se

prilikom službe u sinagogi čita iz svitka Tore; dan kada se ljudi odmaraju i provode vrijeme s obitelji. Sa zalaskom sunca Židovi se pozdravljaju sa *Šabat Šalom* (subotnji mir).

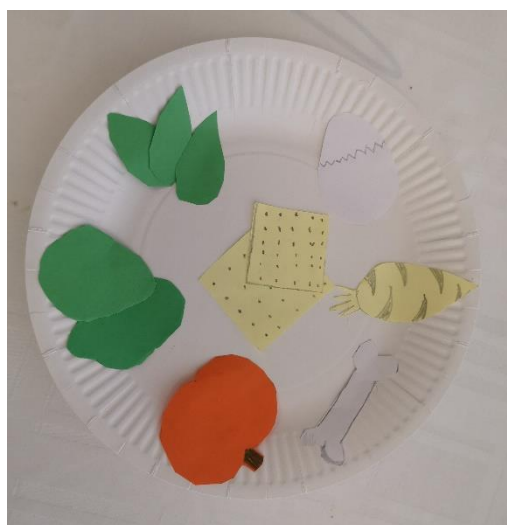
Uoči Šabata se čisti i uređuje kuća, stavlja se čisti stolnjak i pripremaju se svečana jela jer je za vrijeme Šabata zabranjeno kuhanje, kao i obavljanje raznih drugih poslova. Prema Bibliji, *Bog je šest dana stvarao svijet, a sedmi se dan odmarao*.

Ženska je sekcija, slijedeći ova pravila, prije početka Šabata uređivala našu općinu i pripremala hranu koja se kasnije služila na šabatnoj večeri.

Nadamo se da će nas sljedeći puta biti znatno više te da na novu priliku da zajedno dočekamo Šabat u našoj općini nećemo dugo čekati.

Biljana Majnik ex Papo

Pesah s prijateljima

Proslavu Pesaha ove godine je Židovska općina Osijek organizovala 23. travnja u restoranu *Stari Mlin* u Dalju. Proslava je bila dobro osmišljena i organizovana, a ljubazno osoblje restorana *Stari mlin* bilo je na visini zadatka. Proslavi su prisustvovali brojni članovi židovskih općina iz Novog Sada, Sombora, Doboja i naravno domaćina iz Osijeka na čelu s predsjednikom Damirom Lajošem. Skup je svojim prisustvom i duhovnom energijom počastio Glavni rabin Hrvatske Luciano Moše Prelević.

Za decu su bile pažljivo osmišljene igre koje su oni, s njima svojstvenom strašću i radošću, igrali. Hrana je bila odlična, a šetnica pored moćnog i prelepog Dunava bila je prilika da se potroši po koja suvišna kalorija. Oni radoznaliji iskoristili su priliku da obiđu kuću čuvenog naučnika svetskog glasa Milutina Milankovića. Vremenske prilike su nam išle na ruku, a energija koja se rađa kad god se okupimo rezultirala je pravom porodičnom atmosferom punom radosti, ljubavi i razumevanja.

Teško nam je bilo da se rastanemo, ali nas je tešilo što ćemo uskoro imati priliku da se ponovo uz iste emocije družimo.

Mirko Štark

Iskrica dobrote

U srijedu 27. travnja 2022. godine povodom Jom Hašoe u Židovskoj Općini Osijek održano je predavanje uz prigodnu prezentaciju pod nazivom *Iskrica dobrote*. Predavanje je rezultat suradnje između Medicinske i Tehničke škole te Prirodoslovne gimnazije u Osijeku.

Iskrica dobrote predstavlja Kamila Firingera, poznatog arhivista i kulturnog djelatnika u Osijeku koji je nedavno proglašen Pravednikom među narodima zbog spašavanja člana židovske obitelji Fischer. Počasni predsjednik Židovske općine Darko Fischer bio je dječak kada ga je spasio Kamilo Firingler, odvjetnik i prijatelj njegovog oca Alfreda Fischera. Zajedno s majkom i starijom sestrom preveo ga je preko rijeke Drave kod Osijeka, koja je tada bila granica između Mađarske i Nezavisne Države Hrvatske.

U travnju 1941. osnivanjem Nezavisne Države Hrvatske uvedeni su rasni zakoni kojima su članovi obitelji Fischer izbačeni iz svoje kuće u središtu Osijeka i premješteni na periferiju grada. Otac Alfred je početkom rata otišao u Mađarsku gdje je radio u parnici za člana obitelji Pejačević.

Iskrica dobrote se pojavila u liku i činu Kamila Firingera koji je uspio pribaviti

propusnicu za prijelaz u Mađarsku te time povezao godinama razdvojenu obitelj Fischer. Nažalost, Alfred Fischer nije uspio preživjeti strahote rata. 1944. godine ubijen je u Budimpešti od strane mađarskih Strelastih križeva. Članovi njegove obitelji uspjeli su preživjeti rat i nakon oslobođenja Osijeka vratiti se u rodni grad. Zahvaljujući Firingeru, spašena su tri ljudska života.

Darko Fischer je u intervjuu koji je dao sudionicama *Iskrice* izjavio kako je Kamilo Firingler „u doba zla imao hrabrosti i stao na stranu dobra“. Možemo reći kako se doista vodio rečenicom iz Talmuda: „Tko spasi jedan ljudski život, spasio je cijeli svijet“.

Kroz predavanje namijenjeno članovima ŽOO i svim zainteresiranim vodile su nas učenice Petra, Ema, Tea, Mirela, Mia i Nera uz mentorstvo profesorica povijesti Andreje Mlinarević i Ozane Vignjević. Nastavak je to dugogodišnje suradnje između Medicinske škole Osijek i ŽOO kojoj se ovaj put pridružila i Prirodoslovna gimnazija Osijek.

Suradnja između Medicinske škole Osijek i ŽOO započela je još 2006. godine upravo na poticaj tadašnjeg predsjednika Darka Fischera i profesorice povijesti Andreje Mlinarević koja je sudjelovala na mnogim usavršavanjima nastavnika o Holokaustu u Hrvatskoj, Izraelu, SAD-u i Poljskoj te koja nastavlja redovito podučavati učenike o Holokaustu, strahotama rata, ali i dobroti koja postoji u ljudima. Suradnja će se sigurno nastaviti i ubuduće.

Svi sudionici *Iskrice dobrote* dio su projekta *Explore(r) – Narativi prošlosti* koji je organizirao Nansen dijalog centar iz Osijeka.

Radovi sudionika mogli su se pogledati u prostorijama Kulturnog centra Osijek, a bit će prikazani i na zgradama Osijeka u sklopu Mjeseca židovske kulture u rujnu.

Andrea Mlinarević

POSJET SESTRI KAMILA FIRINGERA

O liku i djelu Kamila Firingera već smo pisali u našoj Menori, bio je to osječki odvjetnik, arhivist i povjesničar koji je posmrtno u Yad Vashemu u Jeruzalemu proglašen *Pravednikom među narodima* zbog spašavanja troje osječkih Židova iz obitelji Fischer. Njegovom zaslugom spašena su tri života: Margit Fischer i njeno dvoje maloljetne djece Lelja i Darko.

Kamilo Firinger imao je troje djece, sina i dvije kćerke. Saznali smo da je najstarija kći smještena u jednom od osječkih domova za umirovljenike, ostalih dvoje djece je preminulo. Odlučili smo obići gospođu Veru Pilepić te smo joj najavili svoj dolazak.

U posjet smo otišli u dogovoreno vrijeme tajnik ŽO Osijek Boris Lichtenthal i ja kao dopredsjednica ŽO Osijek. Gospođa Vera Pilepić srdačno nas je dočekala, odnijeli smo joj simboličan poklon i izrazili divljenje prema onome što je njen otac učinio za obitelj Fischer,

znajući da „tko spasi jedan život, spasio je cijeli svijet“.

Kćerka dr Firingera ispričala nam je da je sada u devedesetdruj godini života i da je duboku starost doživio i njen otac. Brat koji je od nje bio mlađi dvije godine i sestra koja je bila mlađa dvanaest godina nisu više među živima. Navela je da se dobro sjeća događaja vezanih za Drugi svjetski rat i da se sjeća mnogih židovskih obitelji iz Osijeka.

Gospođa Vera završila je defektologiju, radila je u Velikoj Gorici i u Zagrebu te se u starosti vratila u Osijek gdje je smještena u jedan od domova za umirovljenike. Od bliže obitelji nema više nikoga, osim sestrihina sina i supruga koji je redovito posjećuju.

Isplatilo se uložiti malo truda jer smo ovom svojom posjetom jednoj osobi, ali i sebi, uljepšali dan.

Biljana Majnik ex Papo

KOMEMORACIJA U JASENOVCU

28. travnja 2022. godine kod spomenika *Kameni cvijet* u Spomen području Jasenovac održana je komemoracija žrtvama logora Jasenovac, kao i svim drugim žrtvama ustaškog i nacističkog terora. Komemoracija je održana na Jom Hašoa – dan sjećanja na šest milijuna Židova stradalih u nacističkim i fašističkim logorima tijekom Drugog svjetskog rata. Prisutnima se obratio dr Ognjen Kraus, predsjednik Koordinacije židovskih općina u RH, a molitvu je predvodio glavni rabin u RH, Luciano Moše Prelević.

Ove godine, kao ni nekoliko prethodnih, nije bilo zajedničkog odavanja počasti žrtvama logora Jasenovac. Iz Koordinacije židovskih općina Hrvatske rečeno je da će se u Jasenovac ići zasebno te da se na zajedničku komemoraciju s predstavnicima vlasti neće ići. Razlog je nezadovoljstvo što vlast još nije zabranila ustaške simbole.

Predsjednik Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina Hrvatske dr Ognjen Kraus pozdravio je one koji su

preživjeli Holokaust, kao i sve ostale sudionike komemoracije s nadom "da su svi došli iz istih pobuda, razloga i osjećaja". Naglasio je da je Jasenovac najveće stratište nastalo zbog rasnih zakona u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj u kojoj je bilo više od 50 logora smrti. Naglasio je da je u NDH nestalo gotovo 35 tisuća Židova, odnosno više od 80 posto tadašnje židovske populacije. Komemoracija je posvećena stradalima svih logora. Zbog rasnih zakona su, osim Židova, stradali i Romi i Srbi te antifašisti, protivnici ustaškog režima, „tog najsramnijeg razdoblja hrvatske povijesti“. Kraus je pozdravio sve s kojima se židovska zajednica zajednički bori za onu Hrvatsku koja je izborila pobjedu sa saveznicima u Drugom svjetskom ratu, na temeljima ZAVNOH-a i europskih civilizacijskih principa.

Glavni rabin u Hrvatskoj Luciano Moše Prelević u molitvi je, uz ostalo, zaželio da svijetom zavlada duh sloge i ljubavi te da svi narodi žive mirno i sretno, a s njima i narod Izraelov.

Komemoraciji su bili nazočni saborski zastupnici, predstavnici manjina – predsjednik Srpskog narodnog vijeća Milorad Pupovac, Veljko Kajtazi i Furio Radin, predsjednik Saveza antifašističkih boraca Franjo Habulin, savjetnik premijera, akademik Zvonko Kusić i drugi.

Nekoliko dana prije ove komemoracije, 22. travnja, održana je komemoracija na kojoj je polaganjem ruža i kamenčića, također kod spomenika *Kameni cvijet*, počast stradalima odao prvo hrvatski predsjednik Zoran Milanović, a zatim su vijence položili predsjednik Hrvatskog sabora Gordan Jandroković i predsjednik Vlade Andrej Plenković, u ime izaslanstava Sabora i Vlade.

Biljana Majnik ex Papo

NAPOKON KLADOVO

Hotel *Đerdap* u Kladovu godinama je mjesto okupljanja svih članova židovskih općina s naših prostora u vrijeme prvomajskih praznika. Mjesto je to gdje se održava obiteljski seminar, gdje osjećamo da smo svi, barem na nekoliko dana, jedna velika obitelj. Tamo nastaju predivne uspomene, tamo punimo baterije i nalazimo inspiracije; to je mjesto druženja, pjesme i plesa, mjesto kojem se vraćamo i kojem se nadamo vratiti svake godine.

Ovaj regionalni obiteljski seminar prvi se puta održao 2008. godine u Lepenskom Viru, nakon čega je premješten u Kladovo. Ideja za njegovu realizaciju nastala je na inicijativu mladih iz Centra za neformalnu jevrejsku edukaciju. Cilj seminara bio je i ostao stjecanje novih znanja, očuvanje židovskih vrijednosti i tradicije te jačanje veza među svim židovskim zajednicama bivše Jugoslavije.

Obiteljski je seminar imao tri godine pauze što je svima teško palo, tako da ne čudi što je ove godine broj sudionika seminara premašio brojku od 410 sudionika, članova židovskih općina iz Srbije, Bosne i Hercegovine, Makedonije i Hrvatske. Kapacitet hotela nije bio dovoljan za sve sudionike pa su neki bili smješteni po apartmanima širom Kladova.

Najmlađa sudionica seminara imala je samo 2 mjeseca, dok je najstariji sudionik bio gospodin od 92 godine. Upravo ta velika razlika u godinama, to što seminar pohađaju sve generacije, to je ono što ga čini posebnim i što stvara izazov pri sastavljanju programa. Organizatori se trude (i uspijevaju) napraviti

program koji će zadovoljiti učesnike svih dobnih skupina.

Predavači su članovi iz raznih židovskih Ex-Yu općina koji nesebično dijele svoja znanja i vještine sa svojim prijateljima, sudionicima seminara, dajući svoj doprinos obrazovanju naših zajednica. Kako se predavači razlikuju po interesima i znanju, tako su i predavanja raznovrsna, što čini ovaj seminar izuzetno zanimljivim.

Kladovo je gradić na obali Dunava s pogledom na Đerdap. Premda je obiteljski seminar taj koji nas dovodi tamo, ni uživanje u samom Kladovu nije za zanemariti. Tamo čak i vrijeme teče sporije. Ili barem imamo takav osjećaj!

U Kladovu se nalazi prekrasna srednjovjekovna tvrđava *Fetislam (Vrata islama)* iz 16. stoljeća, koja se upravo renovira, što će ju pretvoriti u pravu turističku atrakciju. Obnavlja se i amfiteatar, što nam daje nadu da će se, tijekom sljedećih obiteljskih seminara u Kladovu, dio programa odvijati i u obnovljenom amfiteatru. Unutar *Fetislama* nalaze se sportski tereni i dječje igralište, a izvan zidina tvrđave, pored jezera, nalazi se još jedno dječje igralište, posebno zanimljivo najmlađim sudionicima seminara.

Obiteljski seminar počeo je u petak 29. travnja u poslijepodnevnom satima dobrodošlicom organizatora, članova JO Beograd. Odmah nakon dočeka organizirano je zajedničko pravljenje hala, nakon čega je slijedila radionica izrade Magen Davida za

djecu te izraelski ples s Nives na terasi iznad restorana. Nakon toga, bilo je vrijeme za Kabalat Šabat koji je vodio Igor Kožemjakin, hazan sarajevske sinagoge, te zajedničku Šabat večeru. Nakon večere djeca su imala igrice upoznavanja, dok su se odrasli mogli zabaviti uz viceve nenadmašnog Braneta Popovića.

Subota je bila dan predviđen za predavanja; prisutni su mogli slušati o mogućnostima uvođenja solarne energije na krovne panele, saznati više o svijetu vitraža, kao i o Goldi Meir i stvaranju Države Izrael, depresiji nakon covida, a mogli su prisustvovati i predstavljanju nekoliko vrlo interesantnih knjiga. Također je predstavljena i organizacija JCC te projekt JCC Global & Haver (Centar za osnaživanje židovskih zajednica na području bivše Jugoslavije). Prije večere održala se Havdala, ispraćaj Šabata, a večer je bila rezervirana za kviz znanja o židovstvu, ali i općoj kulturi, u kojem su i ovog puta, kao i obično, pobijedili Prelepotani, skupina sastavljena od Osječana, Zrenjaninaca, Novosađana i Beograđana. U isto vrijeme, zainteresirani su mogli pogledati film o 100 godina Saveza jevrejskih opština Srbije.

Djeca su tijekom subote učila o židovskom životnom ciklusu (brit mila, imenovanje djeteta, bar i bat micva), kao i o Šabatu. Pored učenja, imali su ples sa Sarom, kreativne radionice te vrijeme za igru i razonodu. Organiziran im je odlazak na igralište kao i šetnja gradom.

U nedjeljno prijepodne djeca su nastavila s učenjem o životnom ciklusu dok su oni najmlađi uživali u igricama i raznim kreativnim radionicama. Omladincima su mladi članovi BBYO-a, uz pomoć Sare Beissmann i naših mladih članica Dore i Nike Festetics, predstavili samu organizaciju BBYO. Odrasli su imali novi set predavanja nakon kojih je slijedio piknik ispred hotela uz janjetinu, art, sportske aktivnosti, glazbu i izraelski ples. Popodne su djeca imala „kobajagi“ židovsko vjenčanje (njihove riječi) sa svim elementima o kojima su slušali prijepodne, a odrasli su mogli pohoditi sat sefardske kuhinje s Hanikom Gašić-Montiljo te pogledati prezentaciju o 18 godina Makabijade u Zrenjaninu i poslušati predavanje izraelskog ambasadora u Srbiji NJ. E. Jahela Vilana o 30 godina od uspostavljanja diplomatskih odnosa Srbije i Izraela. Večer je bila rezervirana za karaoke i druženje, no mogao se pogledati i film o stradanju beogradskih Židova za vrijeme Drugog svjetskog rata.

Sjećam se svog prvog dolaska u Kladovo. Bilo je to prije više od petnaest godina. Prije svega, oduševilo me putovanje. Bez obzira što je trajalo dugo, krajolik je toliko divan cijelim putem da su me već pri dolasku obuzele samo pozitivne emocije. Onda smo stigli u Kladovo. Na prvi pogled malo mjesto, no ako ga probate prijeći cijelog u jednom danu, izmorit ćete se. Pomalo izgleda kao da je na kraju svijeta, što na neki način i je, jer je daleko od velikih gradova i jer je uz samu granicu s Rumunjskom. Ujutro možete čuti pijetlove kako kukuriču s rumunjske strane obale Dunava. Idila!

Međutim, Kladovo nije uvijek bila idila, pogotovo ne za Židove. Kladovo čuva tužnu priču o 1057 žena i muškaraca židovskog porijekla koje su nacisti transportirali iz Kladova u Šabac i tamo pogubili. Događaj je poznat pod nazivom *Kladovo transport*. U

spomen na taj događaj svake se godine kod spomenika pored Dunava održava komemoracija. Tako je bilo i ove godine. U ponedjeljak su sudionici obiteljskog seminara, zajedno s predstavnicima lokalne samouprave te predstavnicima austrijskog veleposlanstva u Srbiji, položili vijence i odali počast stradalima, obilježivši na taj način 80 godina od *Kladovskog transporta*.

Nakon održane komemoracije, sudionicima seminara ponuđena su dva izleta. Jedan je bio vožnja brodom koja je, za razliku od prošlih godina kada se išlo nekoliko kilometara nizvodno od Kladova, uključivala vožnju uzvodno od hidroelektrane Đerdap s polaskom iz mjesta Tekija sve do Đerdapske klisure gdje je Dunav najuži. Tijekom vožnje posjetiteljima je pričao izuzetno talentirani vodič, oboružan svim važnim informacijama o Kladovu, Đerdapu, Dunavu, prošlosti, trenutnoj situaciji.

Drugi se izlet sastojao od odlaska u vinariju Matalj kod Negotina, udaljenu nekih 45 minuta vožnje od Kladova. Ljubazni domaćini vinarije potrudili su se da uz degustacije crvenih i bijelih vina ponude i odličnu „mezu“, provedu posjetitelje kroz postupak nastanka njihovih vina te osiguraju odličan provod.

Tijekom popodneva bilo je ponuđeno nekoliko predavanja i izraelski ples, dok je

večer bila rezervirana za predstavu trupe *Šakšuka*, koja je u Kulturnom centru izvela odličnu komediju *Ordinacija*. Nakon predstave, slijedila je svečana večera koju s nestrpljenjem, ali i tugom, očekuju svi sudionici. S nestrpljenjem jer svi znaju da kuhari i konobari hotela *Đerdap* te večeri nadmaše sami sebe servirajući neviđene delicije, a s tugom jer su svi sudionici svjesni da je to zadnja večer i da se sutra ide kući. Oproštaj uvijek lakše prolazi uz pjesmu, ples i druženje, a organizatori su se potrudili da svima pruže upravo to.

Utorak, dan rastanka, došao je prebrzo. Uvijek dođe prebrzo! Međutim, nismo mogli biti nezadovoljni – baterije smo napunili, upoznali puno novih prijatelja, družili se sa starima; nauživali smo se, naučili smo puno i ostaje nam iščekivanje novog „Kladova“ nagodinu. Nadamo se samo da će se kapacitet povećati, jer su ove godine mnogi ostali „ispod crte“ i nisu se uspjeli prijaviti. Na povećanju kapaciteta bi definitivno trebalo raditi. Nadajmo se samo da će biti mogućnosti za to. Inače je sve bilo izvrsno organizirano. Stoga sve čestitke organizatorima, posebno Lizi Rojnik, koja to sada već odrađuje kao prava profesionalka ne skidajući osmijeh s lica, te obitelji Rajević, bez čije bi pomoći Lizi bilo puno teže. Kol Hakavod!

Nives Beissmann

80 GODINA OD KLADOVSKOG TRANSPORTA

Pred kraj 1939. godine grupa od oko 1000 Židova krenula je Dunavom brodovima Car Dušan, Car Nikola II i Kraljica Marija s nadom da će stići u Palestinu, obećanu zemlju, mjesto koje im je moglo pružiti mir i sigurnost. No zbog toga što nisu imali propusnice za nastavak putovanja i ranog smrzavanja Dunava te godine, njihova je plovidba prekinuta u Prahovu otkuda su vraćeni u Kladovo.

Balfourovom deklaracijom 1917. godine dopušteno je da Židovi emigriraju na područje tadašnje Palestine (Alija). No već 1920. ograničen je broj Židova koji se mogu useliti. Kada je tridesetih godina narastao strah i nastala potreba za iseljavanjem većeg broja Židova iz Europe, cionističke su organizacije organizirale ilegalne Transporte (Alija Bet) pomoću kojih je, od priključenja Austrije Trećem Reichu do početka Drugog svjetskog rata, 17 000 ljudi u 50 transporta napustilo Europu.

Postalo je izuzetno teško napustiti Europu i pobjeći od nacističke prijetnje. Zato su ilegalni transporti postajali sve važniji. U jesen 1939. godine Eichmann je zaprijetio Austriji, ako ne isele sve Židove iz Austrije, on ima rješenje – sve će ih poslati u Poljsku u logore.

25. studenog 1939. za transport su odabrana 822 bečka Židova. Vlakom su prebačeni do Bratislave gdje im se priključilo još 280 Židova iz Njemačke i Čehoslovačke. Svi su morali platiti svoj put, a smjeli su ponijeti samo jedan ruksak, ne teži od osam kilograma, u kome su smjeli biti samo predmeti za osobnu upotrebu. Većina izbjeglica su bili mladi ljudi. Trećina ih je bila između 18 i 35 godina, trećina su bila djeca od kojih samo neka u pratnji roditelja, a ostatak su bili bračni parovi i stariji ljudi. Iz Bratislave su krenuli brodovima 13. prosinca da bi 18. prosinca bili zaustavljeni u Prahovu. Rumunjske ih vlasti nisu puštale dalje jer nisu imali dozvole za ulazak na područje Palestine. Nakon nekoliko dana, vraćeni su u Kladovo gdje su trebali prezimiti.

Uvjeti na brodovima su bili katastrofalni, zima je bila jedna od najhladnijih, to je možda jedini razlog zašto nisu izbile epidemije raznih bolesti. Savez židovskih

općina Kraljevine Jugoslavije obavezao se da će voditi računa o izbjeglicama na brodovima, ali to je bilo gotovo nemoguće. Najbliža željeznička stanica bila je udaljena pedesetak kilometara, saonicama je do pristaništa trebalo sedam sati, a židovske su zajednice već bile preopterećene brigom za sve izbjeglice pristigle iz Njemačke i Austrije. Situacija je bila zaista loša. Kasnije je dio izbjeglica smješten na kopno, dobili su dozvole za ograničano kretanje, no dio ih je i dalje živio na brodu. Jedna američka aktivistica, nakon posjeta izbjeglicama, izjavila je: „Kakav prizor, kakva priča! Svaki od putnika tragedija je za sebe, a uz to i simbol tragedije jednog naroda.“ Međutim, to je bio tek početak tragedije tih jadnih ljudi.

Od proljeća 1940. stiglo je još izbjeglica. Sada im se broj povećao na 1200. Bilo je raznih obećanja da će im se putovanje do Svete zemlje uskoro nastaviti, no to se nikako nije događalo. U rujnu je čak prošao novi ilegalni transport, ali nijedan brod nije stao da ih pokupi. Mnogi su čak imali rodbinu na tim brodovima i bili su očajni jer im se nisu mogli pridružiti.

Krajem rujna došlo je vrijeme za odlazak iz Kladova. Nažalost, ne prema željenom odredištu, nego u Šabac. Tamo su uvjeti također bili loši, no ipak bolji nego u Kladovu. Ljudi su se počeli organizirati:

održavali su koncerte i predavanja, tiskali su novine, organizirali redovno školovanje u sinagogi. Mogli su se slobodno kretati do 20 sati, mogli su ići u kino i u čitaonicu. Nisu službeno smjeli prihvatiti nikakav posao, ali mnogi su se snalazili radeći ponešto, zarađujući time barem malo da bi si poboljšali obroke, ako već ništa drugo. Raspitivali su se o načinima dobivanja propusnice koja bi ih odvela do Palestine.

Nekoliko puta su im agenti Mosada najavljivali odlazak. Tada su se pakirali za polazak, no kada bi to propalo, opet bi se raspakiravali. Događalo se da je čak bio dogovoren konkretan brod koji bi ih ukrcao, no uvijek bi sve na kraju propalo.

Nekih 200-tinjak mladih izbjeglica uspjelo je pobjeći. Nabavili su propusnice te su, podijeljeni u manje grupe, preko Grčke, Turske i na kraju preko Sirije i Libanona stigli do teritorija Palestine.

Nakon kapitulacije Jugoslavije, Srbija je stavljena pod njemačku vlast, a Šabac je postao pogranični grad. Svi su se Židovi morali prijaviti općinskoj policiji – tko se ogлуši, bit će strijeljan. Svi koji su se prijavili, poslani su na prinudni rad. Vrlo brzo su svi iz kladovskog transporta internirani u jednu vojarnu.

U to su vrijeme partizani napadali njemačku vojsku gotovo svaki dan. 2. listopada 1941. ubijen je 21 vojnik. Zbog toga je naređeno da se ubiju svi muškarci iz logora. Odvedeni su u Zasavicu, 40 km od logora, gdje su na jednom polju svi pogubljeni.

Početkom 1942. godine žene i djeca su iz Šapca prebačeni u logor Sajmište gdje je već bilo preko 5000 židovskih staraca, žena i djece iz Srbije. Zbog katastrofalnih uvjeta života dnevno je umiralo između 10 i 25 ljudi. Hladnoća je uzimala najveći danak.

Prema razmišljanju nacista, Sajmište je trebalo biti samo privremeni logor prije prebacivanja svih Židova na istok. Kada je postalo jasno da se to neće skoro dogoditi, jer premještaj Židova nije bio prioritet, došli su do novog rješenja. Logoraše su obavijestili da će ih pomalo prebacivati u novi, ljepši logor, a zapravo su ih ubijali ispušnim plinom u vozilu koje ih je prevozilo. To se prevoženje odvijalo svaki dan od 19. ožujka do 10. svibnja 1942.

godine. Nakon toga je u logoru ostala samo mala skupina preostala od kladovskog transporta, no i oni su na kraju strijeljani.

Za sudbinu ovih jadnih ljudi saznalo se tek nakon rata. Ni 50 godina kasnije nisu bili poznati svi detalji stradanja žrtava. Tek su se kasnije rekonstruirali događaji, uz pomoć sačuvanih dokumenata, iskaza preživjelih, kao i vojnika Wehrmachta.

Krivce za ova ubojstva nije stigla zaslužena kazna. Uhićena su samo trojica: Herbert Andorfer uhićen 1966., suđeno mu je u Njemačkoj, osuđen je na dvije i pol godine zatvora; Franz Böhme je 1947. godine počinio samoubojstvo prije suđenja i Edgar Enge koji je 1968. godine također procesuiran u Njemačkoj, dokazana mu je krivnja za poticanja i pomaganja u ubojstvima, no dobio je samo uvjetnu kaznu. Ništa ne može vratiti izgubljene živote, no ovo je zaista bilo sramotno.

U Kladovu je na obali Dunava 2002. godine podignut spomenik žrtvama Kladovo transporta. Visok je 2 metra i ima oblik tri spojene Tore. Na svakoj Tori je drugim jezikom (srpskim, hebrejskim i njemačkim) zapisano: „Ovo je mjesto od januara do septembra 1940. godine bilo jedina mirna luka na putu za obećanu zemlju Jevreja, žrtava nacizma“.

Svake godine sudionici obiteljskog seminara koji se održava u Kladovu, zajedno s predstavnicima lokalnih vlasti održavaju komemoraciju i sjećaju se stradalih. Kao nijemi svjedok svih tragičnih događanja u kladovskom brodogradilištu u neupotrebljivom stanju danas stoji napušteni brod *Car Nikola II*.

Nives Beissmann

Dan nacionalnih manjina Grada Osijeka

8. svibnja 2022. održana je proslava Dana nacionalnih manjina Grada Osijeka, tijekom koje su mnogobrojne osječke nacionalne manjine predstavile svoje tradicionalne pjesme i plesove. Intonacija himne privukla je pozornost svih prisutnih, koji su obilazili štandove s tradicionalnim delicijama i pićima, nakon čega su se svi odmah zaustavili i fokusirali na zbivanja na pozornici. Program se odvijao na sunčanom nedjelju, a uzavrelu atmosferu dodatno su razbuktili predstavnici jedanaest nacionalnih manjina. Na Trgu okupilo se mnoštvo Osječana, među kojima i članovi Židovske općine Osijek, koji su došli podržati plesnu skupinu ŽOO "Haverim Shel Israel". U jednom trenutku upitali smo se kako izdržati dvosatno stajanje na osunčanom trgu, ali kad se atmosfera zahuktala, mnogi su poželjeli da program traje što dulje. Uz zabavan i edukativan program te mogućnost kulturne razmjene, dva sata činilo se kao nekoliko minuta, zahvaljujući organizaciji Grada Osijeka i odazivu odlično pripremljenih izvođača.

Goste je pozdravio ravnatelj Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Alen Tahiri, potpredsjednik Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske Vladimir Ham, te gradski vijećnik Anto Đapić u ime gradonačelnika Ivana Radića. Govornici su podcrtali važnost obilježavanja dana kojim se slave pripadnici mnogobrojnih etničkih i kulturnih skupina što doprinose Osijeku. Tahiri je podsjetio sugrađane da im je uvijek na raspolaganju za pomoć, a Ham je istaknuo kako je Grad, prepoznavši važnost obilježavanja ovog datuma, povećao proračun za financiranje aktivnosti vezanih uz nacionalne manjine. Govornici su višeput naglasili zadovoljstvo činjenicom da je Osijek jedini grad u kojem su zastupljene sve 22 nacionalne manjine u cijeloj Hrvatskoj.

Program je započeo veoma energičnim i zanesenim plesom Romskog resursnog centra Darda pod vodstvom koreografa Jovice Radosavljevića. Žustrim narodnim plesom u kolu, pripadnici romske nacionalne manjine teleportirali su nas u neko drugo vrijeme i

mjesto. Publika je na trenutak bila dijelom jednog novog, nepoznatog kulturnog miljea, a svatko je barem na djelić sekunde poželio zaplesati u ritmu glazbe. Isparavanja iz betona na glavnom gradskom Trgu pomiješala su se s vrućom atmosferom koju je pobudio ples.

Vijeće njemačke nacionalne manjine Grada Osijeka i Njemačka zajednica – Zemaljska udruga Podunavskih Švaba nastupilo je s muškim zborom "Alte Kameraden" koji je izveo tri pjesme: "Böhmerwald", "Muss I denn", "Nun ade", pod voditeljem Andreasom Langom. Pjesme nostalgичnog prizvuka govore su prvenstveno o staroj domovini koju su morali napustiti.

Vijeće srpske nacionalne manjine Grada Osijeka predstavilo se raskošnim folklornim plesom: mladi pripadnici KUD-a "Đoko Patković" plesali su veoma energičnu koreografiju, odjenuti u raskošne narodne nošnje, podsjećajući prisutne na minula vremena kad je selo zauzimalo ključnu važnost za državnu ekonomiju, koja je bila temeljena na poljoprivrednom sektoru. U to doba, ruralna kultura bila je dominantna, a mladi muškarci i žene svojom su odjećom pokazivali društveni sloj kojem pripadaju, svoje interese, aktivnosti i djelatnosti kojima se bave.

Vijeće slovačke nacionalne manjine Grada Osijeka i Matica slovačka Osijek izveli su tri pjesme. Solist Robert Zgrablić izveo je pjesmu "Koničku muj šarga", a pjevački zbor i tamburaši MS Osijek otpjevali su pjesme "A ja taka čarna" i "Borovka, borovka", pod vodstvom Ane Marošević i Marka Strapača. U

ime ukrajinskog kulturno-prosvjetnog društva "Lesja Ukrajinka" Osijek s gostima UKPS "Taras Ševečenko" iz Kaniže i UKPD "Andrej Pelih" Šumeće, dvije djevojčice izvele su odabrane narodne pjesme pod vodstvom Oksane Martinjuk, dok je pjevačka i glazbena skupina Češka beseda Osijek izvela pjesme "Hledam galanečku", "Krasna pašačka" i "Červena ružičko" pod vodstvom Vlade Hnojčika i Vlade Bočeka.

Predstavnici makedonske nacionalne manjine Grada Osijeka i Makedonskog kulturnog društva "Braća Miladonovci" Osijek izveli su veoma pomno pripremljeni i odlično uvježbani splet makedonskih nacionalnih pjesama: "Oj Vardare makedonski", "Karanfilo filfilo", "Niknalo cvijeće šareno" i "Katinka" pod vodstvom Jagode Cvetičanin i Kirila Naumova. Pripadnici makedonske manjine održali su budni fokus naelektrizirane publike usred užarenog gradskog Trga koreografijom Mirte Galo u izvedbi folklorne sekcije "Tanec Osijek" pod nazivom "Žetvarice".

Vijeće bošnjačke nacionalne manjine Grada Osijeka predstavilo se dvjema bosanskim sevdalinkama "Emina" i "U Sambolu na Bosforu", koje je vrlo emocionalno i tehnički besprijekorno izvela solistica Helena Dadić uz gitarsku pratnju Marija Huja. Njezin vokal probudio je kod publike dublje emocije, a nostalgični prizvuk ove glazbe teleportirao je slušatelje u prošlost, kad su sevdalinke bile veoma popularan glazbeni žanr.

Vijeće mađarske nacionalne manjine Grada Osijeka i Mađarsko kulturno društvo Nepkor izvelo je splet mađarskih narodnih plesova pod koreografom Robertom Semešijem. Odjeveni u višeslojne narodne nošnje, predstavnici mađarske manjine veoma

su angažirali prisutnu publiku, odvođeći ih u prostranstva mađarskih sela.

KUD Rusina Osijek predstavio se trima pjesmama: instrumentalom "Ti šuhaju, šuhajičku" te zbarskom pjesmom izvedenom uz pratnju tamburaškog orkestra "Ej suščela liščina" i "Javor, javor" pod voditeljem Ognjenom Zdravkovićem.

Na koncu užarenog programa, svojom pozitivnom energijom i optimizmom program je zaključila naša plesna skupina "Haverim Shel Israel". Pod vodstvom Nives Beissmann, plesna skupina izvela je dva izraelska plesa uz pjesme "Nesiha" i "Heya, heyha".

Odjevene u tradicionalno žutu odjeću, naše plesačice približile su atmosferu Izraela osječkoj publici. Naše plesačice, koje ni u jednom trenutku nisu skidale osmijeh s lica, izmamile su osmijehe i kod publike, dobro raspoložene nakon raznolikog i zanimljivog programa. Izraelski ples predstavljen je zadnji, na taj način zaključujući cjelokupni događaj, stavljajući točku na kraj dugog i raznovrsnog programa, još jednom podcrtavajući važnost židovskog doprinosa Osijeku.

Razgovori s knjigom

U ponedjeljak 9.5.2022. u 19 sati u prostorijama Stare pekare održana je promocija mnogih knjiga koje su izašle u nakladama zajednica nacionalnih manjina tijekom prošle godine. Naslov programa *Razgovori s knjigom* sugerira kako je knjiga medij razgovora, koja omogućava dijalog između različitih kulturnih i nacionalnih skupina, otvara granice i ruši predrasude.

Knjige koje su izišle tijekom prethodnih godina također su bile izložene, pa se tako Židovska općina Osijek istaknula izloživši mnogobrojne naslove koji su izišli u njihovoj nakladi, među kojima su se našle knjige: Tome Šalića "Židovi u Vinkovcima i okolici", znanstvena monografija o vinkovačkim Židovima, "Židovi u Srijemu od doseljavanja do Holokausta" Ljiljane Dobrovšak, "Židovi u Osijeku: 1918.-1941", vrijedna znanstvena studija profesorice Zlate Živaković-Kerže, "Židovi u Osijeku od doseljavanja do kraja Prvoga svjetskog rata", temeljita monografija Ljiljane Dobrovšak, "Stradanja i pamćenja" Zlate Živaković-Kerže i druge. "Još nekoliko dana: budimpeštanski dnevnik 1944." Alfreda Fischera, oca našeg počasnog predsjednika prof. Darka Fischera, važan izvor informacija o životu Židova koji su morali izbjeći, također je bio izložen, privlačeći veliki interes publike. *Razgovore s knjigom* otvorila je zamjenica gradonačelnika Jasenka Crnković. Tijekom sat i pol vremena trajanja programa, izmijenilo se sedam govornika, odnosno sedam autora, zbog čega je promocija bila izuzetno dinamična. Voditeljica programa, novinarka Biljana Kovačić, svojim je pitanjima i moderacijom održala budnu pozornost publike.

Prvu po redu knjigu "Slovački svećenici: nositelji prosvjete i kulture u Hrvatskoj" predstavio je njezin autor, član slovačke nacionalne manjine Andrija Kuric, naglašavajući važnost doprinosa slovačkih svećenika hrvatskoj kulturi i identitetu. Autor je istaknuo važnost očuvanja vlastitog nacionalnog identiteta u dijaspori, nužnost

integracije u društvo, ali i odupiranja asimilaciji. Uslijedilo je predstavljanje knjige "Deseta dežela", romana inspiriranog životom i radom uglednog slovenskog pisca Josipa Jurčiča. Autorica Sabina Koželj Horvat prenijela je publici dio svog entuzijazma vezanog uz pisanje knjige te naglasila važnost širenja svijesti o doprinosu ovog novinara i književnika slovenskoj kulturi. Pripadnica njemačke nacionalne manjine Vesna Brust predstavila je roman "Magdin dnevnik". Pozitivnu atmosferu vraća član srpske nacionalne manjine Milenko Vasiljević, predstavljajući zbirku pjesama "Moja radost i moja tuga u 65 pjesama". Kao i na obilježavanju Dana oslobođenja Osijeka, autor je počastio publiku svojom sentimentalnom i emotivnom pjesmom posvećenom Slavoniji. Teologinja i nastavnica filozofije Julijana Mladenovska Tešija predstavila je svoju zbirku pjesama "Na kauču Sigmunda Freuda". Čitatelje će zabaviti činjenica da je dio tekstova pisan na hrvatskom, a dio na makedonskom jeziku, kao i prisutnost religijskih, filozofskih i erotskih motiva u tekstovima. Anamarija Lukić govorila je o svojoj monografiji "Osijek gradonačelnika Vjekoslava Hengla", u kojoj se bavi gradonačelnikom njemačkog podrijetla koji je uvelike doprinio razvitku grada u međuratnom razdoblju. Osječki gradonačelnik, koji je djelovao između dva svjetska rata, zaslužan je za elektrifikaciju grada, što je znatno poboljšalo životni standard Osječana, kao i uvođenje električnog tramvaja, što je uvelike olakšalo transport pripadnicima svih društvenih klasa. Autorica je napomenula kako su četiri dijela grada Osijeka u ovom razdoblju bila relativno slabo povezana, a upravo Hengl zaslužan je za povezivanje dijelova grada u cjelinu. Predstavljena je i mađarska knjiga urednice Zite Jukić "Öszve eskettettek illyen egyezkedes mellett", u prijevodu "Predbračni dogovori i zapisi", koja sadrži analize predbračnih ugovora Mađara kroz povijest.

Zaključujemo kako je program potaknuo svijest o tome da pripadnici svih grupa doprinose društvu, a puno je više elemenata koji nas povezuju, nego onih koji nas razdvajaju.

Paula Rem

Putujuća izložba Anne Frank - povijest za sadašnjost

“Kako je divno da nitko ne mora čekati ni trenutak da bi počeo svijet činiti boljim.”

Anne Frank

Hrvatska edukacijska i razvojna mreža za evoluciju sporazumijevanja – HERMES, lokalni partner Kuće Anne Frank za Hrvatsku, zajedno u suradnji s I. gimnazijom Osijek, pod stručnim vodstvom koordinatorice projekta, Gracije Rezić, te nastavnika povijesti, Matije Lucića, Kornelije Marks i Vjerana Matičića, pokrenuli su projekt *Putujuća izložba Anne Frank - povijest za sadašnjost*. Izložba je početkom mjeseca svibnja postavljena u holu I. gimnazije Osijek, a uz svečani program otvorili su je učenici I. gimnazije Osijek i Glazbene škole Franje Kuhača Osijek. Pozdrav i prigodni govor uputili su i ravnatelj I. Gimnazije Dražen Đapić i predsjednik Židvske općine Osijek, Damir Lajoš. Izložba sadrži 30 panela koji prikazuju život Anne Frank i njene obitelji tijekom Holokausta i Drugog svjetskog rata u Europi te šest dodatnih panela koji se bave lokalnom poviješću Holokausta u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

Vrijeme Drugog svjetskog rata obilježeno je sustavnim uništenjem Židova i drugih nearijevskih naroda od strane nacističkog režima u razdoblju od 1933. do 1945. godine. U moderno doba pojam *Holokaust* upravo to označava. Osjetiti povijest putujući djetinjstvom i životom mlade Anne Frank, vlastitim očima čitati priču njezina slavnog dnevnika potresno je i dirljivo iskustvo koje posjetitelje putujuće izložbe nije ostavilo ravnodušnima.

Povijest za sadašnjost potiče nas na kritičko promišljanje o ekstremnom nacionalizmu u prošlosti, a Annin život podsjeća nas na svjetlo koje svijetli u tami. Nama ostaje razmisliti o prakticiranju umijeća mirotvorstva i ne dopustiti da nas tama opet obuzme.

Kornelija Marks i Matija Lucić

FESTIVAL CVIJEĆA OSIJEK 2022.

Osijek je zeleni grad, ponosan na svoje parkove i drvorede. Parkova Osijek ima više nego trgova pa nije ni čudo što je osmišljen cvjetni događaj koji se iščekuje, o kojemu se priča i piše – *Festival cvijeća Osijek*.

Počeo je prije pet godina, 2017., kao dvodnevno događanje na najljepšoj šetnici u Hrvata, osječkoj Promenadi. Nakon dvije godine premješten je u Park kralja Držislava. Ove godine je održan peti puta jer se jedne godine se nije mogao održati zbog pandemije. Prošle godine *Festival cvijeća Osijek* je organiziran uz foto-točke i displej na kojemu su fotografije s prošlih festivala cvijeća budile uspomene i skraćivale vrijeme do festivala cvijeća na kakav je Osijek navikao. Ove godine je *Festival cvijeća Osijek* bio brojniji izlagačima, ali je bio brojniji i po danima održavanja jer smo uz dosadašnja dva dana vikenda pribrojili i treći, petak. Tako se *Festival cvijeća Osijek 2022.* održavao od 13. do 15. svibnja.

Osječki festival cvijeća obiluje kako cvijećem, tako i događanjima vezanima za cvijeće. Svatko pronalazi svoj cvijet, za vrt ili

dom jer cvijeća ima u svim oblicima, raznim bojama i u mnogim vrstama. Jednako tako, svatko može uživati u programu. Zato Park kralja Držislava u Osijeku postaje mjesto življenja građana Osijeka. Izlagači nisu samo iz Osijeka i Osijeku bliske okolice. Dolaze iz raznih krajeva Lijepe naše. Prodaju se i izlažu biljke, ali i proizvodi od biljaka. Floristi različitim cvjetnim detaljima tada rascvjetaju park. Plesači, mali i veliki, plešu cvijeću. Subota je navečer uvijek rezervirana za popularnu klasičnu glazbu koju izvodi tamburaški orkestar. Između ostalog, svira se i Valcer cvijeća.

Jedan je dan *Festivala cvijeća Osijek 2022.* bio prilično poseban za nacionalne manjine i bio je posvećen djeci. U petak predvečer, 13. 5. 2022. djeca grada Osijeka mogla su slušati priče o biljkama koje su pripremile nacionalne manjine. Uz to, svi prisutni mogli su naučiti nešto i o matičnim državama nacionalnih manjina. Djeca niže osnovnoškolske dobi učila su penjati se na stablo. Vrtičarci, kao i djeca nižih razreda osnovne škole, balansirali su na gumi razvučenoj između dva stabla držeći se za užu i uz budni nadzor kako roditelja, tako i osoba zaduženih za sigurnost balansiranja. Uz to, naši najmlađi su mogli i sami vrcati, ali i kušati med. Plan je bio prvo umoriti djecu penjanjem na stablo i balansiranjem na gumenoj traci, zatim im ispričati priče, a onda ih uz kolačiće i kiflice vratiti mamama i tatama. No, djeca su program te večeri prilagodila sebi. I dok su jedni pod punom sigurnosnom opremom po prvi puta završili u krošnji stabla, drugi su balansirali na gumi, treći su vrcali med i kušali ga čak i po nekoliko puta. U isto vrijeme četvrta je skupina i djece i odraslih slušala priče o biljkama koje je čitao Gordan Marjanović, glumac Dječjeg kazališta, obučen u kostim Svarožića.

Polaznici Nedjeljne škole Židovske općine Osijek sudjelovali su u svemu. Doduše, nisu svi stigli popeti se na stablo jer se za tu aktivnost strpljivo čekalo u redu, a mrak je pao prije no što su se sva djeca koja su to željela i okušala u penjanju.

Židovska općina Osijek je za Pričaonicu cvjetnih priča pripremila dvije priče: Honi, crtač krugova i Drvo zvano Mrgud. Za vrijeme čitanja priča na displeju su se mogle vidjeti zastave zemalja iz kojeg potječu nacionalne manjine kao i slike krajobraza tih država.

Prvog dana *Festivala cvijeća Osijek 2022.* djeca grada Osijeka su kroz njima prilagođene aktivnosti učila o urbanoj prirodi koju treba poštovati i voljeti. Naučila su nešto i o zemljama iz kojih su davno pristigle obitelji njihovih vršnjaka. Učila su o različitostima i jednakostima koje svu djecu spajaju u doseganju ljepšeg i još zelenijeg sutra.

Grad Osijek je zahvalan svim pripadnicima nacionalnih manjina koje su se odazvale pozivu i dostavile izabrane priče o biljkama kao i fotografije krajobraza.

Grad Osijek

PRAVEDNIK MEĐU NARODIMA

STJEPAN ŠTEFKO KIRHOFER

Veleposlanik Države Izrael NJ. E. Ilan Mor i gradonačelnik Slavenskog Broda Mirko Duspara pozvali su uvažene uzvanike: počasnu gošću Mirtu Kirhofer, gospodina Ljubu Pechija s obitelji te učenike i drage prijatelje na ceremoniju proglašenja pokojnog Stjepana

Štefka Kirhoferova Jad Vašemovim *Pravednikom među narodima.*

Ceremonija je održana 17. svibnja 2022. godine s početkom u 12 sati u dvorani Glazbene škole u Slavenskom Brodu u Vukovarskoj ulici broj 1, a program je vodio HRT-ov voditelj Ognjen Golubić.

U prepunoj dvorani bilo je predstavnika grada Slavenskog Broda te predstavnika Židovskih općina, a prisutan je bio i gospodin Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb i predsjednik Koordinacije Židovskih općina Hrvatske. Lavoslav Špicer, predsjednik Židovske općine Slavonski Brod, koja broji svega nekoliko članova, zapalio je svijeću za sve žrtve Holokausta.

Tijekom Holokausta veliki broj ljudi pokušao je pomoći Židovima i skriti ih od progona čime su riskirali svoj život, **oni su u**

doba tame unosili svjetlo. Kako žrtva tih ljudi ne bi bila zaboravljena, 1963. godine donesena je odluka o osnivanju memorijalnog centra Jad Vašem koji ima zadatak obilježavanja, dokumentiranja, istraživanja i obrazovanja o Holokaustu, kao i održavanja sjećanja na šest milijuna Židova koje su ubili nacisti i njihovi suradnici. Jedan od najvažnijih zadataka Jad Vašema je titulom *Pravednika među narodima* nagraditi nežidove koji su riskirali svoje živote tijekom Holokausta.

Među više od 27 tisuća hrabrih pravednika nalaze se i 122 Hrvata. Njima se danas pridružio i Stjepan Štefko Kirhofer, koji je spasio Ljubu Pechija. Ljubo Pechi danas s obitelji živi u San Diegu u Americi.

Stjepan Kirhofer rođen je 1900. godine u Slavanskom Brodu, a preminuo je 1951. godine. Imao je dvoje djece, sada već preminule. Stoga je medalju *Pravednika među narodima* od izraelskog veleposlanika u Hrvatskoj preuzela Mirta Kirhofer, unuka Stjepana Kirhofera. Unuka Mirta se vrlo emotivno zahvalila na ovom velikom priznanju i istaknula koliko je ponosna na ono što je njen djed učinio za vrijeme Holokausta.

Veleposlanik Države Izrael NJ. E. Ilan Mor pozdravio je sve uvažene goste te istaknuo kako mu je čast biti u Slavanskom Brodu i uručiti ovo važno priznanje. Uz to, istaknuo je kako nas Talmud uči da ***onaj koji spasi jednu dušu, kao da je spasio čitav svijet.*** Ukratko je prisutnima predstavio lik Stjepana Kirhofera koji je preuzeo skrb za svog nećaka Ljubu Pechija koji je tada imao sedam godina i bio je židovskog porijekla. Ljubini roditelji uspjeli su pobjeći u Italiju nakon progona od strane nacista i ustaša, ali su unatoč prelasku na katoličanstvo bili marginalizirani kao Židovi. Ipak, nakon dvije godine brige za Ljubu, Stjepan Kirhofer uspio je osmisliti plan za bijeg, spojiti Ljubu s roditeljima te ponovno ujediniti obitelj Pechi.

Glavna poruka veleposlanika bila je da je dužnost Jad Vašema pronaći heroje i dodijeliti im priznanje *Pravednika među narodima*, ali da ni na trenutak ne smijemo zaboraviti one Židove koji nisu bili spašeni. Zaključio je kako je sjećanje moćna stvar i da je važno načelo u židovstvu imperativ ***Zakhor – sjećaj se onoga što ti je učinio amalek.*** Amalek na hebrejskom predstavlja vječnog neprijatelja židovskog naroda kroz povijest, što u modernoj povijesti uključuje i naciste i njihove suradnike. Podsjetio je i na to da je Slavonski Brod do nedavno imao ulicu nazvanu po ustaškom službeniku Mili Budaku. Ipak, ulica je nedavno dobila novo ime te je veleposlanik istaknuo kako uvijek ima prostora za poboljšanje.

Po završetku službenog dijela pripremljen je domjenak, bilo je to vrijeme za druženje i razgovor svih uzvanika. Kako je među prisutnima bio i Ljubo Pechi sa svojom obitelji, većina prisutnih imala je potrebu prići mu i fotografirati se s njim nakon ceremonije.

Ceremoniji su prisustvovali i članovi Židovske općine Osijek – Boris Polgar, Branka Barna, Vlasta Kičec, Paula Rem, Boris Lichtenthal i Biljana Majnik ex Papo.

Biljana Majnik ex Papo

Ugledni Nijemci, Austrijanci i Židovi u javnom životu Osijeka kroz povijest – znanstveno-stručni skup na Pravnom fakultetu

Znanstveno-stručni skup ***Ugledni Nijemci, Austrijanci i Židovi u javnom životu Osijeka kroz povijest***, s ciljem ukazivanja na doprinos pripadnika različitih nacionalnih manjina u ekonomskom, političkom, kulturnom, prosvjetnom i društvenom razvoju Osijeka od 19. stoljeća do danas, održan je 3.6.2022. na Pravnom fakultetu, u zgradi Židovske općine Osijek.

Nastupili su mnogi profesori i suradnici Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera (Pravni fakultet Osijek, Filozofski fakultet Osijek, Akademija za umjetnost i kulturu, Fakultet elektrotehnike, računarstva i informacijskih tehnologija,...), ali i predstavnici udruga i zajednica (Židovska općina Osijek, Snaga kulture Osijek).

Skup je otvorila organizatorica prof. dr. sc. Ljubica Kordić. U ime Grada Osijeka, publiku i sudionike pozdravio je Vladimir Ham, inače također predsjednik Zemaljske udruge Podunavskih Švaba. U ime Pravnog fakulteta obratio se prof. dr. sc. Ante Novokmet.

Počasní predsjednik Židovske općine Osijek, prof. dr. sc. Darko Fischer, započeo je skup. Prof. Fischer održao je zanimljivo predavanje pod nazivom *Dvojica Bele Fischera*. U informativnom i duhovitom izlaganju, razjašnjena je uobičajena zabuna vezana uz dvojicu važnih Osječana koji su nosili isto ime. Drugo izlaganje *'Osječki san' i transformacija Osijeka u značajan centralnoeuropski grad: Doprinos Oskara Weismayera ekonomskom razvoju Osijeka krajem 19. i početkom 20. stoljeća* Paule Rem donijelo je povijesni pregled vezan uz nastanak građanskog društva, "osječki san" i urbanizaciju, ali i nastanak Židovske općine Osijek te podijeljenost židovskog identiteta između cionizma i asimilacionizma. Doprinos Oskara Weismayera, osnivača Hrvatske zemaljske banke (kasnije Jugoslavenske banke) bio je ključan za razvoj osječke i hrvatske industrije.

Izlaganje prof. dr. sc. Ivane Jozić i dr. sc. Ivane Šarić Šokčević s Filozofskog fakulteta Osijek pod nazivom *Identitet skriven u reklamnoj poruci* donijelo je rezultate analize sadržaja reklama iz 19. stoljeća. Istraživačice su izlagale činjenice vezane uz samoprezentaciju osječkih Nijemaca. Dr. sc. Viktor Palić govorio je o osječkom pravniku židovskog porijekla Feliksu Kohnu, koji se na čuvenom Cionističkom skupu u Osijeku zalagao za asimilacionizam. Prof. dr. sc. Miro Gardaš donio je sveobuhvatni pregled vezan uz doprinos njemačkih i židovskih odvjetnika i pravnika. Prof. dr. sc. Josip Berdica govorio je o prevoditelju filozofijskih djela, Viktoru D. Sonnenfeldu.

Mnogo manjinaca sudjelovalo je u radu osječkih dobrotvornih udruga. Prof. dr. sc. Zlata Živaković-Kerže govorila je o dobrotvornom radu Franje Gottschalka, a Matko Guštin, mag. iur. predstavio je zasluge Johanna Kohlhofera za osnivanje osječkog sirotišta. Viša kustosica Andreja Šimičić i dr. sc. Marina Vinaj iz Muzeja Slavonije prezentirale su književnu ostavštinu Hermanna Weissmanna, člana udruge *B'nai B'rith*. Dipl. oec. Davor Horvat nastupio je u ime udruge "Snaga kulture Osijek", puštajući audio snimku u kojoj je dr. sc. Anica Perković dramaturški izvela audiopriču o Paulini Hermann, dobrotvorki i ljubiteljici životinja, poznatoj pod nadimkom Mačkamama, čiji spomenik se danas nalazi u osječkoj Industrijskoj četvrti.

Prof. dr. sc. Višnja Lachner izlaganjem o Mathildi Gillming, supruzi poznatog gradonačelnika Vjekoslava Hengla, zaslužnog za elektrifikaciju Osijeka, ukazala je na visoku razinu emancipacije žena u Osijeku početkom 20. stoljeća. Lachner je istaknula kako su žene same raspolagale posjedima i uživale visok stupanj pravne autonomije. Doc. dr. sc. Stephanie Jug s Filozofskog fakulteta Osijek održala je izlaganje o poznatoj književnici Vilmi Vukelić, koja potječe iz židovske obitelji građanske klase, a koja je bila izuzetno

socijalno osviještena i u svojim memoarima komentirala društvene nepravde.

U finalnom dijelu skupa, prof. Željko Rišner govorio je o svjetski poznatom židovskom kiparu Oskaru Nemonu, ali i o malo poznatoj osječkoj književnici s početka 20. stoljeća, koja je tekstove potpisivala koristeći pseudonime. Doc. dr. sc. Dubravka Papa i mag. mus. Anja Papa govorile su o opernim umjetnicima njemačkog, austrijskog i židovskog podrijetla u 19. stoljeću, a prof. Petar Kerže u svoje je ime i ime kolega prof. Zorana Vladovića i mr. sc. Vesne Širić predstavio dvije važne osobe iz povijesti osječkog sporta: Nijemce Gustava Lechnera i Josipa Gutmirtla.

Prof. dr. sc. Leonard Pon predstavio je društveno-kulturne i znanstveno-istraživačke odjeke djelovanja važnog profesora s Filozofskog fakulteta, Velimira Petrovića. Prof. Ljubica Kordić, glavna organizatorica i moderatorica skupa, govorila je o Ernestu Pascheru, dugogodišnjem ravnatelju Kraljevske velike gimnazije u Osijeku. Bilo je izuzetno zanimljivo čuti pojedinosti vezane uz školstvo i obrazovni sustav s početka 20. stoljeća, od kvalifikacija nužnih za stjecanje

učiteljskog posla, preko područja djelatnosti, pa sve do kriterija za ocjenjivanje. Nastavnici su bili dužni odgojno djelovati na učenike i izvan okvira škole, pazeći da ne izlaze na neprimjerena mjesta, rasterećujući obveze roditelja, koji su nerijetko bili zauzeti obavljanjem višestrukih poslova. Premda se nastava odvijala na hrvatskom jeziku, na roditeljski zahtjev bilo je moguće polagati ispite na njemačkom jeziku. Kriteriji za ocjenjivanje bili su mnogo realističniji nego danas – složili su se svi prisutni – jer su u svakom razredu bile zaključene po jedna-dvije odlične ocjene, a prosjek se kretao oko ocjene "dobar".

S obzirom na raznovrsne i zanimljive teme, pozornost sudionika ostala je budna i koncentrirana: čak i nakon šest sati trajanja skupa, činilo se da postoji još mnogo značajnih Osječana o kojima bi trebalo govoriti. Pozivanjem sudionika na predaju znanstvenih radova tijekom sljedećih mjeseci, organizatori su mogli zadovoljni zaključiti skup.

Paula Rem

KOMEMORACIJA U ĐAKOVU

„I ovi zidovi govore, govore pokoljenjima i vjekovima. Oni znaju svaku muku živu. Sramotu i tugu. Prezir i šutnju sivu. I ne zaboravljaju da su dječje igre prekinute. Ljubavi zaklane. Sestre izmrcvarene. Majke ubijene... I ne zaboravljaju vrijeme od 1. XII. 1941. — 5. VII. 1942. kada su ovdje fašisti imali koncentracioni logor za djecu i žene većinom jevrejskog porijekla. Slile su se patnje nevinog naroda iz različitih mjesta Evrope u ovo mučilište, da bi u uzavrelom podneblju XX. vijeka bile predmet srednjovjekovnih prizora na kojima su se ustaše naslađivale. I govore zidovi o neuništivim srcima koja našim srcima daju glas čelika i snagu stijene.“

Ploču s ovim natpisom podigli su 1961. godine radnici „Mašinske radionice“ iz Đakova na mjestu gdje se nalazio mlin, privremeni logor za, prvenstveno židovske, žene i djecu. Spomenik na slici nosi naziv „Peace in Heaven“, autorice Dine Merhav, rođene Vinkovčanke, a podignut je 2013. godine ispred Židovskog groblja u Đakovu. Vrijeme protječe nesmiljeno, vuče uspomene i davne događaje u zaborav, a mi se trudimo da ne potonu u povijest. Poneki projekt, kao onaj u suradnji s „La Benevolencijom“ iz Sarajeva i aktivisticom Leom Maestro s izložbom i izdanim „katalogom“; poneki događaj, kao dodjela nagrade „Pravednik među narodima“ sestri Amadeji Pavlović za spašavanje židovske djece iz logora u Đakovu, osvijetle ponovno teške događaje iz mračnog dijela prošlosti, a onda sve ispočetka. Zaborav grabi i nagriza, a mi mu ne damo. Borba je to koju smo naslijedili, a predat ćemo ju novim generacijama koje dolaze poslije nas. U našim nastojanjima potkrast će nam se i poneka greška, ali sve je to dio života. Ustajemo i radimo dalje.

Ove smo godine u lipnju imali naše tradicionalno okupljanje na groblju u Đakovu, prvo koje je nakon dugo vremena bilo bez ikakvih restrikcija. Zajedno s gostima iz Zagreba, Sarajeva, Beograda, Doboja, Slavenskog Broda i Rijeke (naše riječke prijatelje dugo nismo vidjeli te se nadamo kako će ovaj njihov posjet prerasti u tradiciju) obilježili smo ovaj dan sjećanja i izrekli

molitvu za one koji više nemaju nikoga tko će reći molitvu za njih.

Zato se i okupljamo. Čuvamo sjećanje na naše sunarodnjake i čuvamo sjećanje na one koji su im pomagali. Sjećanje na grobara Stjepana Kolba koji nam je omogućio, zapisivanjem imena sahranjenih uz opasnost po vlastiti život, da i mi ispunjavamo svoju zadaću i čuvamo imena ubijenih od zaborava. Čuvamo sjećanje na časnu sestru Amadeju Pavlović, koja je spašavala djecu iz logora udomljavajući ih u kršćanske obitelji, kao i na svaki pojedini život koji je spasila. Čuvamo sjećanje i na našu „leteću ekipu“, koja se brinula za nesretne logorašice nadljudskim naporima.

Vjerujem i nadam se da se na istom mjestu vidimo i nagodinu i to još u većem broju. Šalom!

Damir Lajoš

SEMINAR O SIGURNOSNOM I KRIZNOM UPRAVLJANJU

U Zagrebu je 19. lipnja 2022. godine održan seminar o sigurnosnom i kriznom upravljanju na kojem su bili prisutni predstavnici židovskih općina Zagreb, Split, Rijeka, Daruvar i Osijek. Seminar je organizirala Židovska općina Zagreb i SACC by EJC (Sigurnosni i krizni centar Europskog židovskog kongresa).

Seminar je otvorio dr. sc. Ognjen Kraus, predsjednik Židovske općine Zagreb i predsjednik Koordinacije Židovskih općina Hrvatske koji je istaknuo da se nalazimo u vremenu rastućeg nacionalizma i antisemitizma zbog čega se ovaj seminar i održava. Posljednjih godina počinitelji kaznenih djela i prekršaja sve više ciljaju mjesta bogoslužja.

Seminar je počeo oko 9 sati ujutro u prostorijama Židovske općine Zagreb, a sastojao se od nekoliko dijelova: Eli Nahum predstavio je pregled antisemitizma, a Elie Kagan novosti ukrajinske krize te je predstavio *krug sigurnosti* (Circle of Security). Na kraju je Israel Ben-Ami Welt predstavio studiju slučaja napada u gradu Halle.

Predavanja su bila interaktivna te su polaznici postavljali konkretna pitanja vezana uz sigurnost u svojim zajednicama. Na kraju seminara održan je zajednički ručak u ugodnoj atmosferi.

Na seminaru su iz ŽO Osijek bili članovi Upravnog odbora (Branko Lederer, Nada Valentić, Boris Lichtenthal, Boris Polgar i Biljana Majnik ex Papo). Osječani su u Zagreb otputovali 18. lipnja gdje im je organizator osigurao smještaj u hotelu Canopy by Hilton u Ulici kneza Branimira.

Predstavnici su posjetili spomenik žrtvama Holokausta i ustaškog režima koji su ove godine autori Dalibor Stošić i Krešimir Rogina otkrili javnosti, a nalazi se u blizini Glavnog kolodvora. Svoje slobodno vrijeme Osječani su proveli u obilasku grada, odlasku na izložbu Vlahe Bukovca u Klovićevim dvorima te na predstavu u kazalište Kerempuh.

Zahvaljujemo se organizatorima ovog korisnog seminara, svim predavačima, domaćinima i polaznicima.

Biljana Majnik ex Papo

SINAGOGA – MJESTO SUSRETANJA

19. lipnja u 17 sati u sklopu manifestacije Europski dan židovske kulture u novosadskoj je sinagogi započeo nesvakidašnji koncert u organizaciji Jevrejske opštine Novi Sad. Naime, za potrebe koncerta nazvanog *Sinagoga – mjesto susretanja* svoje su snage udružili zbor *Hašira*, plesna grupa *Ma'Ayan* i klezmer sastav *Kol Shel K'fir* priredivši izuzetan, gotovo dvosatni program, koji je zadovoljio i oduševio sve ljubitelje bogate židovske kulture.

Ovaj zanimljivi koncert izveden je u okviru programa *Tvrđava mira*, koji je programski luk unutar veće manifestacije *Novi Sad – europska prijestolnica kulture*. Tijekom 2022. godine Novi Sad će se kao Europska prijestolnica kulture predstaviti kroz više od 1500 kulturnih događaja, uz angažman oko 400 lokalnih, nacionalnih i inozemnih umjetnika.

Koncertu su prisustvovali uvaženi gosti: *François Moyse*, predsjednik, i *Victor Sorensen*, izvršni direktor AEPJ-a (Europsko udruženje za očuvanje i promociju židovske kulture). Na početku samog programa, gospodin *François Moyse* pozdravio je sve prisutne te najavio otvaranje Europskih dana židovske kulture (EDJC). EDJC ima za cilj promoviranje židovske kulture u uvjerenju da veća svijest o kulturi i tradiciji različitih zajednica koje žive u istim gradovima pomaže ljudima da upoznaju drugoga. Na taj način dolazi do jačanja komunikacije i dijaloga između kultura u pojedinim državama. Inače, Europski dan židovske kulture se održava već

više od dvadeset godina prve nedjelje u rujnu (ili u novije vrijeme i tijekom cijelog rujna) diljem Europe, no nekada su i aktivnosti van tog vremenskog intervala dio EDJC-a, kao što je bio slučaj i s ovim koncertom. Manifestacija EDJC ovom se prilikom nadovezala se i na program *Od racije do Auschwitza – Novi Sad grad kulture sjećanja*.

Program je započela plesna grupa *Ma'Ayan* s nekoliko plesova da bi program nastavio zbor *Hašira* izvevši sklop predivnih pjesama. Nakon toga su *Hašira* i *Kol Shel K'fir* izveli potpuri kompozicija iz *Guslača na krovu*. Program je nastavio kvartet *Kol Shel K'fir* s nekoliko vrlo zanimljivih klezmer kompozicija. I tada kreće pravi spektakl jer dolazi do ispreplitanja ta tri renomirana ansambla da bi na kraju završili glazbeno-plesnom točkom *Tumbalajka* koju su zajedno izvela sva tri ansambla. Na samom kraju programa i publika je dobila priliku sudjelovati, zajedno s izvođačima cijela je sinagoga pjevala *Hevenu Shalom Alechem*.

Cilj ovog izuzetnog koncerta bio je prikazati dio današnje novosadske židovske kulturne scene. Odličnim izborom programa i preplitanjem u nastupima ova tri izvrsna ansambla, prikazano je bogatstvo i raznovrsnost židovske glazbe, židovskog plesa i dinamične klezmer glazbe. Svi su posjetitelji ponijeli sa sobom neponovljive osjećaje koje su svakako dodatno uveličali duhovni ambijent i akustika predivne novosadske sinagoge.

Nives Beissmann

Makabijada

Zadnja nedjelja u lipnju već je godinama rezervirana za Makabijadu u Zrenjaninu. Ni ove godine nije bilo drugačije. Zrenjaninska Makabijada je manifestacija dobro znana članovima svih općina s područja bivše Jugoslavije, bilo da ih zovemo židovskim ili jevrejskim.

Prethodne dvije godine nažalost Makabijade nije bilo. Pandemija nam je, pored mnoštva drugih stvari, i to oduzela. Zato ne čudi što je prostor *Debelog lada* u nedjelju 26. lipnja bio gotovo premali za sve zainteresirane. Svi su jedva dočekali kraj pandemije i povratak u normalu.

Okupili su se učesnici željni sportskih natjecanja, ali i oni kojima sport nije na prvom mjestu, nego su im samo nedostajala druženja kojih nije bilo tijekom zadnjih nekoliko godina. Makabijada je okupila članove iz Beograda, Novog Sada, Pančeva, Sombora, Subotice, Zrenjanina i Osijeka. Osijek je predstavljalo samo troje učesnika, svi troje iz obitelji Beissmann. To se još nije dogodilo, a nadamo se i da se neće ponoviti. Obično je naša općina bila među brojnijima na Makabijadi.

Prisutni su se mogli natjecati u različitim kategorijama i raznim disciplinama, kao što su: trčanje, skakanje u vreći, dodavanje vodenim balonima, skok u dalj, pogađanje

praznog gola, natjecanje u pikadu, a organizirano je i simbolično natjecanje u plesu, u kojem je, iako malobrojan, Osijek osvojio pehar.

Najuspješniji u sportskim natjecanjima bili su Zrenjaninci, osvojili su najviše medalja, a samim time i prijelazni pehar.

Cijeli je događaj bio izvrsno organiziran, nije nedostajalo ni hrane, ni pića, ni aktivnosti. Bilo je zanimacija raznih vrsta, posebno za djecu. Istaknula bih odlično dječje igralište i simpatični zoološki vrt ispunjen domaćim životinjama u kojima su mališani, a i oni malo veći, uživali.

Čestitke Zrenjanincima na još jednoj odrađenoj Makabijadi! Vidimo se na godinu!

Nives Beissmann

Dječji ljetni kamp – Pula 2022.

Ovogodišnji dječji ljetni kamp u Puli bio je moje prvo iskustvo ovakve vrste pa sam imala vrlo malo unaprijed stvorenih očekivanja. To nije bio slučaj s djecom koja su nakon nekoliko godine pauze, od posljednjeg kampa u Pirovcu, jedva dočekala ovo ljetovanje.

Otputovala sam s grupom djece autobusom iz Osijeka rano ujutro u četvrtak 23. lipnja, a u Zagrebu smo se pridružili ostalim veselim ekipama iz drugih općina te smo zajedno nastavili prema Puli. Bili smo smješteni u lijepom, ali velikom kompleksu, a na moje iznenađenje sva su se djeca vrlo brzo snašla i ugodno smjestila.

Obroci su za mnoge bili vrhunac dana, posebno s velikim izborom hrane s kojim su djeca vrlo razumno (većinu vremena) upravljala. Tijekom tih deset dana ljetovanja bilo je mnogo rođendana za proslavu. Sva su djeca uživala u pjesmi dok su se svijeće gasile. Šabatne večeri bile su užitak dok su se svi odjeveni u bijelo spuštali prema blagovaonici i

pridružili se molitvama. Za svaki Šabat djeca su pravila hale u petak popodne, prije početka Šabata. Moram priznati da su to bile najbolje hale koje sam do sada probala!

Deset dana proletjelo je vrlo brzo. Svaki dan od izlaska do zalaska sunca bio je prepun aktivnosti poput plivanja, nastave, sporta, plesa, glume i umjetnosti. Najmlađa skupina djece imala je najviše energije i s oduševljenjem je prihvatila sve aktivnosti. Dapače, najmlađi članovi kampa pokazali su se i najupućenijima u potrazi za blagom, čime su provjerili što su sve naučili o židovskim blagdanima. Moje jedino razočaranje bilo je vidjeti koliko malo znanja o židovstvu imaju starije skupine. Nadam se da će se to ispraviti sada kada imamo novi udžbenik o judaizmu za djecu i tinejdžere.

Nakon tog divnog provoda uz sunce, more i pregršt zabave, i ja sam se, kao i mnoga djeca, vratila kući s mnogo novih prijatelja i uspomena s mog prvog ljetnog kampa!

Sunčica Mandić

Jewish Community Center Global Hub

Jewish Community Center (JCC), najveća židovska neprofitna organizacija u svijetu, bavi se problematikom očuvanja židovstva u modernom svijetu uslijed rastuće asimilacije. Ovoj udruzi, osnovanoj 1977. u Jeruzalemu, cilj je stvoriti i ojačati veze između pojedinačnih židovskih zajednica u svijetu.

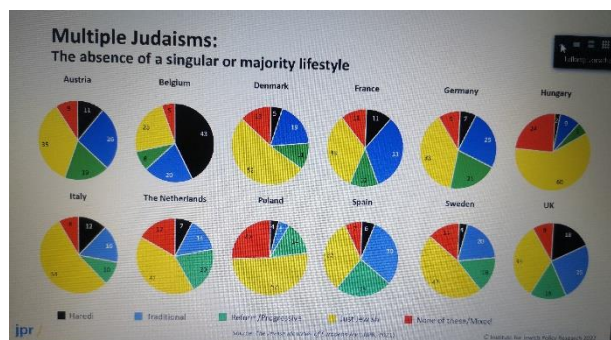

U razdoblju od čak osam mjeseci provodi se JCC Global Hubs Program pod vodstvom Dr. Marka Ramera, s ciljem ostvarivanja kontakata između židovskih zajednica na području južnoslavenskih država. U partnerstvu s Haver Srbija, JCC Global nastoji stvoriti platformu gdje će izabrani predstavnici židovskih općina iz regije surađivati i stvoriti veze među članstvom. Uključene aktivnosti su predavanja, treninzi, razmjena best-practice strategija, rješavanje problema i pružanje intelektualne inspiracije. Sudionici programa su predstavnici općine u Hrvatskoj, Sloveniji, BiH, Crnoj Gori, Makedoniji te Srbiji i Kosovu. Cilj je uspostaviti i ojačati veze među ovim zajednicama, koje su prije 1990-ih činile jednu organizaciju, kako bi se međusobno podržavale i ojačavale te sudjelovale u zajedničkim projektima.

Osmomjesečni program započeo je u lipnju ove godine. Program sadrži četiri online sesije, međusobno odvojene po dva tjedna; planirana su tri fizička retreata i četiri naknadne follow-up sesije radi evaluacije postignutih rezultata. U širem smislu, plan je osigurati održivi razvoj svih pojedinačnih zajednica, koje su relativno male, a svaka od njih broji oko tisuću članova. Židovska općina Hrvatske najveća je židovska zajednica s područja južnoslavenskih država.

U prvoj sesiji 7. lipnja 2022. dr. Jonathan Boys bavio se izazovima vezanim uz europsko židovstvo u 21. stoljeću. Tematski izvrsno koncipiranim predavanjem, dr. Boyd je izložio najčešće probleme, ali i moćebitne

strategije njihovog rješavanja, na koncu ohrabrujući sudionike, uvjeravajući ih da situacija nije toliko loša. Predavanje je bilo mnemotehnički organizirano kroz tri riječi na slovo V: viability (živost), vulnerability (ranjivost) i vitality (životnost). Prva riječ odnosila se na opstanak židovskih zajednica u Europi. Nakon Holokausta, broj Židova u Europi praktički se prepolovio, a preživjeli su pobjegli, većinom u Izrael. Dok je broj Židova u Izraelu nastavio rasti, u Europi nikada nisu dostignute predratne brojke, a njihov je broj nastavio padati zbog asimilacije i starenja stanovništva. Dok je 1970. u Europi živjelo oko 3 milijuna Židova, sada ih je tek nešto više od jedan milijun. Europske zemlje s najvećim brojem Židova su Francuska (procjene 446 000-750 000), Ujedinjeno Kraljevstvo (292 000-410 000), Rusija (150 000-600 000), Njemačka (118 000-275 000) i Mađarska (46 000-130 000). Velike razlike u brojevima procjena uzrokovane su različitim kriterijima definiranja tko je Židov. Postoje tri osnovne kategorije: "core Jewish" su osobe koje se na popisima stanovništva izjašnjavaju Židovima, "parents Jewish" su osobe kojima je jedan roditelj Židov, a "Law of Return" su svi oni koji bi imali pravo na izraelsko državljanstvo, odnosno osobe koje imaju jednu židovsku baku ili djeda, bez obzira na to kako se sami izjašnjavaju te jesu li asimilirani. Po nekim statistikama među Židove se ubrajaju i nežidovski članovi obitelji.

Na području južnoslavenskih država, u Hrvatskoj se čak 1700 osoba izjašnjava Židovima, 2400 ih ima jednog halahički židovskog roditelja, broj 3100 dobije se ako se ubrajaju svi članovi njihovih obitelji, a 3800

ima pravo na izraelsko državljanstvo. Druga po veličini je srpska zajednica koja broji između 1400 i 3500 članova; BiH broji između 500 i 1400, Makedonija i Slovenija tek nekoliko stotina, a Crna Gora oko sto.

Velik problem u židovskim zajednicama, ali i općenito u Europi, je malen broj djece koju imaju Europljani. Prosječna Europljanka ima 1,6 djeteta, što predstavlja velik sociodemografski problem, jer taj broj nije dovoljan za osiguranje održavanja društva. Kako bi se broj stanovnika održao stabilnim, svaki par morao bi imati minimalno dvoje djece, što se ne događa. S pozitivne strane, ortodoksni Židovi u Izraelu imaju mnogo djece, a prosječan broj djece koju rodi svaka Izraelka je 3, navodi dr. Boyd, time nadoknađujući za malen broj djece europskih Židova. Drugi problem, sadržan pod terminom ranjivosti, predstavlja antisemitizam, koji ima više dimenzija. Kognitivni antisemitizam podrazumijeva prihvaćanje klasičnih antisemitističkih stereotipa, afektivni predstavlja općenito neprijateljstvo prema Židovima, ali postoji također sekundarni antisemitizam, povezan uz relativiziranje Holokausta i demonizaciju Države Izrael. Na koncu, dr. Boyd daje prijedloge o očuvanju europskog židovstva kroz jačanje kolektiva u židovskim zajednicama, mnoštvo aktivnosti usmjerenih k djeci i mladima, ali i jačanje obiteljskog odgoja u židovskom duhu. Ono što također pomaže, navodi dr. Boyd, je boravak mladih uz druge Židove, pohađanje tematskih seminara, nedjeljnih škola i vjeronauka, ali i boravak u Državi Izrael, koji vezuje djecu i mlade uz njihovo židovsko podrijetlo.

U drugoj sesiji 21. lipnja 2022., odvila se panelska diskusija s ciljem upoznavanja južnoslavenskih Židova sa situacijama konkretnih židovskih općina u Istanbulu, Budimpešti i Pragu, nakon čega je uslijedila grupna diskusija. Pitanja identiteta i pripadnosti također su se otvorila. Dok neke od zatvorenijih zajednica u članstvo primaju samo halahičke Židove, neke primaju sve osobe židovskog podrijetla, a neke imaju i kategoriju pridruženih članova, ne Židova koji su u obiteljskom ili inom odnosu s osobama židovskog podrijetla, ili naprosto pokazuju interes za židovsku

kulturu i tradiciju. Pristup različitim kategorijama članstva veoma se razlikuje od općine do općine. Neke općine u potpunosti su otvorene za javnost, a neke nisu, pa ipak, svaka od njih nastoji što većim i raznolikijim brojem aktivnosti privući mlade da se vežu uz općinu.

Zajednica u Istanbulu, s 15 000 članova, organizira mnoge programe usmjerene članstvu i cjelokupnoj zajednici: tečaj hebrejskog, plesnu skupinu, zajedničke sportske aktivnosti, knjižni klub i ljetni kamp. Također se bave nežidovskim aktivnostima, pa tako članstvu nude tečaj španjolskog jezika i zumba. Dvaput tjedno organiziraju centar dnevne skrbi za djecu. Zajednica u Pragu poprilično se strogo pridržava halahičkih načela, ali istovremeno se nastoji prilagoditi modernom vremenu. Cilj je popularizacija učenja hebrejskog jezika i čitanja Biblije s modernim pristupom, prilagođenom mlađim generacijama, nalik projektima popularizacije znanosti kojima se bave fakulteti. Također se organiziraju retreatovi s ciljem povezivanja članstva, a neke zajednice izdaju i vlastite kuharice. Još jedan način osiguravanja financija je crowdfunding. Također se organiziraju proslave židovskih praznika u javnim prostorima, ostvaruje se veza s izraelskim zajednicama. Budimpeštanska zajednica je poprilično otvorena prema javnosti. U aktivnostima se fokusiraju na humanitarne akcije, što je također način njihove komunikacije s javnosti. Njihovi predstavnici sudjeluju u javnim diskusijama i nastoje pomoći ljudima interkulturalnih identiteta kako bi se povezali s vlastitim židovskim korijenima.

Podcrtana je važnost otvaranja prema javnosti kroz kulturne programe i festivale židovske kulture, ali prije svega jačanja suradnje između židovskih općina.

Please write 3 assets that your community has

U trećoj sesiji 5. srpnja 2022., u interaktivnom je dijalogu predstavnik svake zajednice obrazložio tri stvari koje u konkretnoj općini najbolje funkcioniraju: od motivacije članstva pa do infrastrukture. U ime Židovske općine Osijek, Nives Beissmann i Paula Rem navele su sljedeće opisnice: kulturni programi, Mjesec židovske kulture, nedjeljna škola, plesna skupina, unutaropćinska komunikacija i povezanost, ali i komunikacija prema javnosti. Naglašena je važnost doprinosa osječke Židovske općine javnosti cjelokupnog grada Osijeka. Iako Židovi čine tek 0,1% gradskog stanovništva, njihov je doprinos velik, kulturni programi okupljaju članstvo tijekom cijele godine, također omogućujući odličnu komunikaciju s gradskom javnosti.

Nakon treće sesije, sudionici programa dobili su zadatak prosljediti upitnik vezan uz rad njihove vlastite židovske zajednice izabranim članovima. Mnogi predsjednici, potpredsjednici, rabini, ali i ostali aktivni članovi različitih sociodemografskih kategorija, tako su doprinijeli istraživanju JCC-a vezanom uz rad konkretnih židovskih općina, u cilju osiguravanja kontinuiteta međuopćinske komunikacije. Cilj je bio ostvariti razmjenu ideja vezanih uz aktivnosti i djelatnosti pojedinih općina. Tijekom četvrte sesije, koja se odvila u utorak 19. srpnja 2022., predstavljeni su rezultati upitnika, koji je ispunio ukupno 51 pripadnik židovskih općina u Hrvatskoj, Srbiji, BiH, Crnoj Gori i Sloveniji. Čak 51% sudionika na pitanje vezano uz židovski identitet izrazili su da se osjećaju kao "jednostavno Židovi", a ne nužno reformirani, ortodoksni, neološki ili konzervativni Židovi. Odgovor ukazuje na činjenicu da židovstvo obuhvaća aspekt kulture, književnosti, društvene i etničke pripadnosti, a ne samo religijsku pripadnost. Očigledno postoji mnogo elemenata koji čine židovski identitet, kao i možebitnih strategija za njegovo jačanje putem aktivnosti u zajednicama.

Tijekom diskusije, istaknuta je važnost redovitih susreta, rada s mladima, otvaranja prema javnosti, ali i redovitih obrazovno-

kulturalno-religijskih programa za članstvo. Naime, četrdeset sudionika izjavilo je da sebe smatra "donekle obrazovanim" po pitanjima židovstva, a samo jedanaest izjavilo je da sebe smatraju "vrlo obrazovanim". Važnost edukacije članstva je istaknuta, kao i važnost intelektualne djelatnosti članova. Najveći postotak članova istaknuo je da smatra kako će upravo redovite obrazovne aktivnosti i kvalitetni programi za povezivanje Židova osigurati opstanak i aktivnost u njihovim zajednicama. Ostale možebitne strategije koje navode članovi uključuju redovito druženje i susrete, investiranje u mlade, religijske aktivnosti, zajedničko obilježavanje Šabata i praznika, profesionalizacija, suradnja s ostalim zajednicama, suradnja s Izraelom, jačanje osjećaja zajedništva, sklapanje unutaržidovskih brakova i povećavanje stope rođenja židovske djece. Židovska općina Osijek ponovno je doprinijela programu pružajući uvid u svoj bogati kulturalni program. Premda malena, ŽO Osijek može se pohvaliti raznovrsnim aktivnostima, odličnom suradnjom s osječkom javnosti, masmedijskim odjekom mnogobrojnih programa i razinom integriranosti u društvo. Članovi drugih južnoslavenskih općina naveli su da ih rad ŽO Osijek veoma inspirira. Pristigle su pohvale vezane uz programe koje ŽO Osijek organizira i u kojima sudjeluje, uključujući Mjesec židovske kulture, redovita obilježavanja praznika i komemoracije, ali i konstruktivnu suradnju i komunikaciju s javnosti.

Nakon četiri provedene sesije, najavljene su dvije dodatne sesije 20. rujna i 8. studenog, uoči planiranog susreta u Beogradu, koji se treba odvijati krajem studenog. Do tog datuma, članovi židovskih općina moraju razmisliti o načinu vlastitog doprinosa programu, kao i razraditi plan o provođenju nekih od navedenih mjera u svojim općinama. Susret je osmišljen kao mjesto druženja i povezivanja, namijenjen uspostavljanju suradnje s drugim općinama.

Paula Rem

Moja priča je tvoja priča

Moje ime je Noa Fišer, imam 21. godinu i dolazim iz Sombora. Studiram na Fakultetu za Diplomaciju i Bezbednost u Beogradu, članica sam Jevrejske Opštine Sombor, ali najbitnije – ja sam praunuka Josipa Papo, koji je preživio Holokaust. Kažem da je to najbitnija činjenica o meni jer bez priča mog pradede, ne bih danas imala priliku da podelim nešto posebno sa vama.

Želela bih da vas upoznam s neverovatnim projektom, po imenu *My Story Is Your Story* (Moja priča je tvoja priča) Ministarstva Spoljnih Poslova Izraela. Tokom narednih godinu dana imam čast da saradjujem sa Leom Hasson, koja je preživela Holokaust i ima fascinantnu životnu priču koju želi da podeli sa svima. Naš cilj je da vam putem društvenih mreža približimo Leinu priču koja je ujedno i tragična, ali i uzbudljiva, da sagledate Holokaust iz ugla koji ne podrazumeva samo brojke ni statistiku, već iz perspektive devojčice koja je imala tipično detinjstvo sve do svoje 4 godine.

Lea Hasson je izuzetna žena od 86 godina koja je svoj život pretvorila u projekt. Lea je rođena u Poljskoj, gde je nju i njenu porodicu zadesio rat. Veći deo rata provela je po njivama i napuštenim kućama. Njena majka i ona su preživele i 1948. su se doselile u Izrael gde je Lea prvi put krenula u školu sa 12 godina.

Ona smatra da je njena dužnost prema sebi kao i prema svima koji nisu preživeli da ispriča svoju priču kako se nikad ne bi ponovilo. Tokom naših prvih razgovora preko Zooma, rekla mi je da je ona mnogo više od njene priče o Holokaustu. Lein omiljeni deo ovog projekta je što kroz moju priču takodje upoznaje i mene i mog pradedu.

Da bismo nekog iskreno upoznali potrebno je, ne samo da znamo njihovu prošlost, već i da živimo njihovu sadašnjost i maštamo s njima o budućnosti.

Lea mi je nedavno rekla da ona smatra da ne stari, već da prolazi kroz periode života u različitim fazama zrelosti. Počela sam da razmišljam o tome kako kad smo deca konstantno priželjkujemo da budemo deo sveta odraslih i da zbog takvih momenata zaboravimo da u trenutku uživamo u periodu apsolutne nezrelosti.

Koliko god moje i Leino detinjstvo bilo drugačije, imamo veoma slično mišljenje o mnogim životnim pitanjima: o ljubavi, porodici i naravno o tome šta znači stati iza samog sebe.

Leina ljubavna priča kao i priča njenog detinjstva nije srećna, ali način na koji će vam ona ispričati, pomislili biste da je “filmska”. U glavnoj ulozi je Lea koju po njenom izboru igra Elizabet Taylor, ona svoju mladost provodi u Izraelu kao veoma uspešna mlada devojka, koja je lomila muška srca, gde god je prošla. Naša junakinja upoznaje svog budućeg muža, i dolazi u situaciju gde njena sloboda postaje ograničena. U nastavku filmske priče Lea postaje majka dve devojčice i postavlja sebi novi cilj, da ih usmeri na pravi put, tako što će ih školovati i motivisati da budu najbolja verzija sebe u svakom trenutku. U svojoj 60. godini Lea odlazi za SAD kod jedne od ćerki, ali se ubrzo vraća u Izrael, gde tvrdi da istinski pripada. Film se završava u momentu sadašnjosti, gde je Lea baka šestoro unučadi, koja ide svaki dan u klub za preživele u Tel Avivu, studira povremeno na „telavivskom“ univerzitetu i petkom ide u pozorište na opere i predstave.

Priča će se naravno nastaviti, ali do tada bitno je zapamtiti da ako nikad ne starimo, ne moramo da razmišljamo o budućnosti, već samo da uživamo u sadašnjosti.

Moja želja je da Vas upoznam s Leom na način na koji ona vidi sebe i svoju priču.

Nadam se da ćete do kraja ovog jednogodišnjeg projekta zavoleti Leu koliko i ja, i da će Vas motivisati da i vi sami podelite svoje priče, jer ipak *Moja Priča je Tvoja Priča*.

Noa Fišer

*** Leinu Priču možete pratiti na mojim društvenim mrežama

GRUPNA IZLOŽBA UČENIČKIH I STUDENTSKIH RADOVA U SKLOPU PROJEKTA *EXPLORE(R) – NARATIVI PROŠLOSTI*

(21. lipnja – 10. srpnja 2022.), Kulturni centar Osijek

Projekt *Explore(r) – narativi prošlosti*, koji je započeo u svibnju 2021. i o kojem se već pisalo u prošloj Menori, imao je za cilj pružiti učenicima i studentima iz četiri osječke srednje škole i Akademije za umjetnost i kulturu, kvalitetnu edukaciju na temu kulture sjećanja žrtava ustaškog režima tijekom trajanja Nezavisne Države Hrvatske (1941.-1945.). Kroz nju su se upoznali s povijesno-sociološkom analizom mehanizama nastanka totalitarnih režima i ideologija, istražujući lokalnu povijest i osobne priče žrtava. Upravo je istraživanje osobnih priča imalo veliki značaj za edukaciju, jer razumijevajući osobno i intimno stradale individue, stvarne osobe, čovjeka s imenom i prezimenom, učenici dohvaćaju realitet povijesnog zbivanja i „iracionalnost“ zločina počinjenim nad sugrađanima, uočavajući krhkost sadašnjeg mira, ali i još uvijek prisutnu nesnošljivost prema drugim i drugačijima u našoj multikulturnoj regiji.

Osobne priče su duboke, potresne, postavljaju pitanja, traže logiku u nelogičnim zbivanjima. Učenici su proučavali članke, priručnike, fotografije i videozapise, otkrivajući stvarne ljudske figure, njihove živote, snove, priče, ljubavi. Tu su Lea Deutch, djevojčica s kazališnih dasaka koja nije smjela odrasti niti postati velika kazališna muza; Otti Berger, umjetnica Bauhausa čije bogato i utjecajno stvaralaštvo nikada nije dovršeno, nikada nije dospjelo do stvaralačkog vrhunca i umjetničke apoteoze jer su joj to oduzeli kada su joj oduzeli život; Hermann Weissmann, erudita i veliki kolekcionar, čija je sudbina još uvijek nedorečena, izgubljena u magli nejasnih završetaka; Kamilo Firingner, pravednik među narodima koji je spasio troje članova židovske obitelji Fischer, a čiji čin podučava da postoje „obični“ heroji, imuni na ideološke rakurse. Tu je i Branko Lustig koji je preživio, a njegovo svjedočanstvo i volja da se na velika vrata progovori o Holokaustu u filmu *Schindlerova lista*, kojeg je bio glavni producent, govori o

snazi inata i želji da se prenosi, da se sjeća i upozorava na povijest zla, da se ne ponovi.

Proces istraživanja osobnih priča nastavio se kroz likovno-umjetničko istraživanje. Učenici su sudjelovali na kreativnim radionicama grafike pod vodstvom profesora Maria Matokovića na Akademiji za umjetnost i kulturu. Cilj likovne radionice nije bio stvoriti umjetničke radove već potaknuti na promišljanje, apsorpiranje novog likovnog sadržaja, prezentiranje grafike kao specifičnog likovnog medija, kao formu angažirane umjetnosti i na kraju progovaranje i slanje poruke kroz sam rad koji su učenici realizirali. Gledano sa stajališta likovno-umjetničke prakse, jedan od začetnika angažirane umjetnosti bio je i Francisco Goya koji je na prijelazu iz 18. u 19. st. djelovao i vrlo direktno reagirao na francusko-španjolski rat na način da je načinio seriju umjetničkih djela pod nazivom *The Disasters of Wars*, kojom je vizualizirao užase koji su se događali. Njemačka umjetnica Kathe Kollwitz isto tako reagira na nepravdu promatrajući Prvi svjetski rat te zbog toga biva maknuta s pozicije profesorice Umjetničke akademije u Berlinu. Gledajući iz pozicije suvremene umjetnosti, hrvatska umjetnica Amela Frankl radi konceptualni rad pod nazivom *I to će proći* koji se direktno naslanja na Jasenovac. Kustosica Marija Selak o tome piše: „Frankl u fokus svoga rada stavlja odnos pojedinca i zajednice, proučavajući ga na tri

različite, ali komplementarne razine skicirajući odgovor na pitanje koja je naša odgovornost u postupanju prema prošlosti.“

Kako se mi osjećamo gledajući na jedno pogubno razdoblje čovječanstva i morala, što nam isto govori i poručuje, može li umjetnički rad biti nositelj poruke, samo su neka od pitanja koja su se postavila na radionici. Cilj radionice bio je vizualno reagirati u vidu realizacije otiska, odnosno grafičkih listova.

Drugi dio projekta podrazumijevao je realizaciju umjetničkih radova studenata AUK-a Ane Marguš i Zvonimira Florijančića koji su sudjelovanjem na uvodnim radionicama, raspravama i upućivanjem u sadržaje vezane uz osobne sudbine ljudi (žrtava ili pravednika) vezanih uz Drugi svjetski rat, vlastitim angažmanom došli do novih saznanja i novih radova. Radovi su djelomično realizirani u sklopu nastave na Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku. Studentica Josipa Henizelman realizirala je seriju fotokolaža koji su nastali na način da je složila fragmente učeničkih grafika nastalih na likovnoj radionici te tako načinila radove po uzoru na dadaističke kolaže kojima su umjetnici toga vremena vrlo direktno i kritički nastupali, na taj način progovarajući protiv Prvog svjetskog rata.

U Kulturnom centru Osijek, 21. lipnja 2022. otvorena je svečana izložba grupnih radova učenika i studenata projekta *Explore(r)*

– *narativi prošlosti*. Nakon pozdravne riječi ravnatelja Ivana Kristijana Majića i uvodne riječi voditeljice projekta Senata Majić iz Nansen dijaloga centra, emotivan i snažan osvrt o osobnim pričama stradalih dao je Marko Grgur Ivanković iz Muzeja Slavonije, a o umjetničkom kontekstu izložbe govorio je ujedno i realizator postava izložbe, profesor Mario Matoković. Izložba je dočekaana pljeskom, pohvalama, velikom i brojnom publikom iz različitih sfera: umjetnici, nastavnici, predstavnici brojnih institucija, Grada Osijeka, Akademije, članovi Židovske općine, djeca i roditelji. Osim dojma samog izložbenog postava, posjetitelji su mogli za uspomenu ponijeti razglednice, male umjetničke minijature učeničkih radova s njihovim potpisima: Kristijana Zavada, Nera Tost, Tea Kozić, Heidi Geinhardt, Petra Vukmanić, Ema Živković, Lana Koški, Borna Kovač, Borna Peris, Dion Halusek, Iva Milas, Roko Baban Gages.

Tijekom trajanja izložbe, izložbu su pratile projekcije kolaža Josipe Henizelman po osječkim kvartovima, odnoseći izložbu van, prema građanima i prolaznicima, šireći domet poruke i kulture sjećanja. Mnogi su zastali, raspitivali se, fotografirali umjetničke projekcije produbljujući znanje o povijesti svog grada, pamteći imena svojih sugrađana koji su nekada gradili naše krajeve, sukreirali život zajednice i koji su u bezumlju ideologija uzaludno izgubili svoje živote. Projekcije ovih kolaža po zgradama Osijeka moći će se vidjeti i u rujnu, tijekom trajanja Mjeseca židovske kulture.

Projekt *Explore(r)- narativi prošlosti* provodi Nansen dijalog centar Osijek u partnerstvu s Kulturnim centrom Osijek i Udrugom Generator. Projekt je financiran od njemačke zaklade EVZ (Erinnerung Verantwortung Zukunft), koja promiče kulturu sjećanja na žrtve Drugog svjetskog rata i totalitarnih režima.

Senata Majić

CRTICE IZ POVIJESTI ŽIDOVA SLOVAČKOG GRADA LEVICE

Smatra se da su na teritorij današnje Slovačke Židovi došli s rimskim legijama u prvim stoljećima nove ere. Nastanjivali su mjesta na relacijama trgovačkih putova. Prvu samostalnu općinu osnovali su u gradu Nitri u XI. stoljeću, a kasnije u Bratislavi i Trnavi. Zbog svoje vještine u poslovima gospodarstva, a posebice trgovine, uspješno su se uključivali u život zajednica u kojima su se našli. Stoga su u razdoblju od XI. do XIII. stoljeća uživali privilegije mađarskih kraljeva Stjepana, Kolomana, Andrije i Bele IV., no 1360. godine kralj Žigmund ih je prognao. Godine 1436. njihovo stanje se izmijenilo i prava su im bila povećana.

Iako su od XVI. do XVIII. stoljeća povremeno uspijevale protužidovske naredbe, njihova trajnost je bila uvelike omeđena. Koncem XVIII. stoljeća, na bazi prosvjetiteljskih Zakona Austrougarskog cara Josipa II, započeo je proces emancipacije Židova u Mađarskoj. Od 1840. godine mogli su nastanjivati cijeli prostor Austrougarske carevine. Također su mogli biti vlasnici tvornica, pohađati kršćanske škole i voditi vlastite matične knjige, uz obvezu primanja domaćih imena. Zakonski članak 17/1867 priznao je Židovima ravnopravnost s ostalim građanima Austrougarske države. U vezi programirane asimilacije 1910. godine, budući da su Mađari upravljali i teritorijem Slovačke, tome se odazvalo i pridružilo 75% židovskih obitelji.

Doseljavanje Židova u zapadno-slovački kraj zapaženo je još u srednjem vijeku. To vrijedi i za pitomo slovačko mjesto Levice u blizini rijeke Hron. Levice (mađ. Leva, njem. Lewenz) je mjesto koje je nastalo u Nitrianskom kraju. Prvi pisani spomen mjesta je vezan za 1156. godinu, kada je nikla utvrda koja je služila kao straža za srednjoslovačke rudnike. Mjesto je pripadalo gospodaru Matušu Čaku, zatim mađarskoj kraljici, a kasnije velikašima Dobovcima i Esterhazima. Gradu je pripadalo 21 selo. Godine 1544. Turci su zapalili grad Levice.

U XVI. i XVII. stoljeću Levice je bilo na obrambenoj liniji protiv Turaka. Iako se 1578. obranio od turskih nadiranja, 1663. godine ga je turska vojska osvojila. Poslije bitke kod Levica 1664., Turci su ga napustili pa je grad obnovljen. Manje od godine dana bio je i sjedište turskog sandžaka. Godine 1696. teško je stradao od požara, a 1709. godine bio je uništen od Rakocijeve vojske. Godine 1770. grad Levice je postao centar trgovine i obrta (150 zanimanja), dok je u vrijeme jačanja kapitalizma zadržao poljoprivredno-prehrambeni karakter.

Prvi Židovi u Levicama spominju se početkom XVIII. stoljeća, iako se smatra da ih je na tom području bilo i prije. Opravdanost ovog stajališta ogleda se i u tomu da ih je u širem regionu zapadno-slovačkog kraja bilo već polovinom XIV. stoljeća.

Njihovo zapaženo naseljavanje u Levicama započinje 1836. godine, kada su doseljavani iz ostalih dijelova zapadne Slovačke. Svoju bogoštovnu općinu, Židovi u Levicama osnivaju već 1840. godine. U izvorima se spominje da su bogomolju imali 1839. godine. To nije bila sinagoga već dom napravljen za bogoslužne namjene.

Bogomolja iz 1843. godine imala je oblik dvokrilne zgrade, u podnom obliku slova L. Drveni objekt je s prethodnom građevinom činio oblik slova U. Jedan od dva zidna krila činio je molitveni prostor, a drugi privatnu školu čiji se postanak datira s 1840. godinom.

Prva sinagoga postavljena je 1853. ili 1854. godine (podaci potječu samo iz literature). Ona je bila građevno spojena s ostalim dvjema funkcionalnim građevinama. Trokrilno zdanje imalo je i privatnu školu. Ritualna kupelj je trebala niknuti u 1854. godini. Polovinom XIX. stoljeća u Levicama je bilo 160 Židova, da bi ih 1880. već bilo 903.

1883. godine bila je donijeta odluka o gradnji nove veće sinagoge, koja bi imala 400 mjesta za sjedenje. Lista uz kamen temeljac, mjesni tjednik Bars i spisi zemljišnih knjiga Općinskog suda u Levicama pružaju podatak da je za novu sinagogu židovska općina bila primorana podići kredit, vjerojatno iz razloga što se nisu svi članovi općine slagali s visinom troškova, posebice tajnik Moric Ehrenfeld. Prvotni proračun glasio je na iznos od 15.000 zlatnika, dok je s uređenjem cijele gradnje trebalo platiti 22.000 zlatnika. Među dokumentima o pozajmici sačuvao se zapisnik sa sjednice levičke židovske bogoštovne općine. Sama Općina je imala dio potrebne sume; nešto se dobilo prikupljanjem i nedostajalo je još 9.350 zlatnika – taj su iznos željeli pokriti „dobrovoljnom pozajmicom“ od nekih članova općine. Drugu mogućnost za osiguranje nedostatnih financijskih sredstava činila je pozajmica od banke, u svezi čega je Općina morala garantirati svojim imovinom.

Kako proizlazi iz članka tjednika Bars od 29. travnja 1883. godine, kao i iz temeljne listine, autor sinagoge bio je Gustav Šišak iz Kalne nad Hronom, koji ju je i postavio prema svom vlastitom planu. Geometrijske i stilizirane motive radili su Karl Tommersdorf iz Levica i Ferdinand Relstscha iz Nitre. Njihova imena spominju se nadnevkom dovršetka posla (30. kolovoz 1883.). Za postavljanje sinagoge najviše je bio zaslužan Jozef Polya.

Na prijelazu XIX. u XX. stoljeće Židovi su u Levicama činili 15% cjelokupnog stanovništva. Polovina ih je radila u trgovini, petina u industriji i obrtništvu. Godine 1902. sinagoga u Levicama je rekonstruirana dogradnjom koju je ostvario levički arhitekt i građevinar Rudolf Czibulla.

Minhenskim sporazumom iz rujna 1938. godine Čehoslovačka je doživjela raspad. Uslijedio je nastanak klerikalno-fašističke države Slovačke pod vodstvom monsinjora Jozefa Tisa. Židovi u Slovačkoj su željeli izbjeći deportaciju pa su već u ožujku 1943. bježali u Mađarsku. Dio južne Slovačke još je u studenom 1938. pripao Mađarskoj. Prve deportacije u Slovačkoj uslijedile su do 20. listopada 1942. i bile obnavljane u razdoblju od 30. rujna 1944. do ožujka 1945. godine. Deportacije s teritorija koji je bio anektiran od strane Mađarske dogodile su se u svibnju i lipnju 1944. godine (tim više jer je u 1944. godini došlo i do njemačke okupacije Mađarske). Za vrijeme II. svj. rata poginulo je 105 000 slovačkih Židova (oko 77% predratne populacije).

primjerak: liječnička flaša s dva novčića, ugarski zlatnik Franza Jozefa iskovan u Kremnici 1883.g. i kovanica od 10 krajcara. Uz kamen temeljac pronađena je listina koja govori o danu polaganja kamena temeljca 24. travnja 1883.

Danas obnovljeno prekrasno zdanje sinagoge služi za organiziranje kulturnih događaja, izložbi, kazališnih predstava, svadbi i drugih djelatnosti. Sinagoga u Levicama nalazi se u ulici Kalmana Kittenbergera 1.

Viktor Palić

Ljetni dječji kamp Pula 2022.

*Rabin Luciano Moše Prelević
Kadiš za stradale u đakovačkom logoru*

